

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

2006

Denisa BUŘVALOVÁ

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Autor: Denisa Buřvalová

Etické důrazy Janova Zjevení

(Srovnání výkladů Jakoubka ze Stříbra „Výklad na Zjevení sv. Jana“ a výkladu Kralických „Šestidílký“)

Katedra Teologické etiky

Vedoucí práce: doc. Jindřich Halama

Magisterské studium – Evangelická teologie

2006

Poděkování: *Děkuji vedoucímu mé diplomové práce psané při katedře Teologické etiky docentu Jindřichu Halamovi za vedení a usměrnění při psaní diplomové práce. Též díky vstřícnosti pracovníkům knihovny ETF UK. Zvláštní poděkování patří panu magistru Tomáši Květákovi za jeho povzbuzení a podnětné myšlenky.*

Prohlášení: *Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci s názvem: „Etické důrazy Janova Zjevení (Srovnání výkladů Jakoubka ze Stříbra „Výklad na Zjevení sv. Jana“ a výkladu Kralických „Šestidílký“)“ vypracovala samostatně s pomocí citovaných pramenů uvedené literatury, jejíž shrnutí je na posledních stranách.*

V Praze, dne 24. dubna 2006

Denisa Buřvalová, v. r.

Obsah

Anotace	2
1. Úvod	3
2. Apokalypsa a apokalyptika	5
2.1. Apokalypsa a eschatologie	5
2.2. Zjevení	7
2.2.1. Rysy apokalyptiky	8
2.2.2. Předmět apokalyptiky	9
2.2.3. Význam a vliv apokalyptiky	10
2.2.4. Nový zákon a apokalyptika	11
2.3. Pojetí dějin Zjevení	12
3. Jakoubek ze Stříbra	13
3.1. „Výklad na Zjevení sv. Jana“	14
3.2. Etické důrazy Jakoubka	16
3.3. Jakoubkova eschatologie	17
4. Kraličtí – Jednota Bratrská	19
4.1. Výklady „Šestidílký“	19
4.2. Etické důrazy Kralických	21
4.3. Eschatologie u Kralických	23
5. Porovnání etických důrazů	25
(Jakoubek „Výklad na Zjevení sv. Jana“ a Výklady Kralické „Šestidílký“)	
5.1. Kristus – život jako následování Krista	26
5.2. Církev – společenství Krista, církev jako úkol pro křesťana	30
5.3. Hřích a trest	37
5.4. Rozpoznání zla a dobra	43
5.5. Spasení a pokání; vyvolení a zatracení	46
5.6. Ospravedlnění vírou – víra, láska, naděje	52
6. Závěr	57
7. Literatura a prameny	60

Anotace

Diplomová práce se zabývá teologickým a etickým pojetím biblické Apokalypsy – novozákonního Zjevení Janova – na základě srovnání dvou historicky a teologicky významných pramenů, „Výkladu na Zjevení svatého Jana“ Mistra Jakoubka ze Stříbra a „Výkladů Šestidílků“ z dílny Kralických. První část práce se věnuje apokalyptice jako takové, Zjevení Janovu a jeho pojetí v dějinách. Ve druhé části se představují oba základní prameny – Jakoubkovo dílo a dílo Kralických – a jejich postoj k etice a eschatologii. Poslední část této práce se věnuje vybraným etickým důrazům.

1. Úvod

V této diplomové práci se pokusím o porovnání dvou historicky, literárně a především teologicky významných pramenů, jimiž jsou: „Výklad na Zjevení svatého Jana“ Mistra Jakoubka ze Stříbra z první poloviny 15. století a poslední díl „Výkladů Šestidílků“ z dílny Kralických z konce 16. století. Texty budu porovnávat z hlediska etických důrazů na základě teologických výkladů Apokalypsy – Zjevení Janova.

Porovnání Jakoubkových Výkladů s výklady posledního dílu Kralické Šestidílků jsem zvolila pro svou diplomovou práci z následujících důvodů: Již během teologického studia upoutávalo ‘apokalyptické’ dílo Mistra Jakoubka ze Stříbra mou pozornost staročeským jazykem, uspořádáním a především svým napínavým obsahem. Chtěla jsem zůstat u pramenů české protestantské tradice. Kralická Bible je od počátku mého teologického studia na prvním místě mezi všemi exegetickými a výkladovými texty dostupnými v českém jazyce. Upoutává mě její překladatelská vznešenost a krása jazyka, která dosud nebyla podle mého názoru překonaná žádným jiným překladem. Kralická Šestidílků je Bible, která je sama o sobě mravně-etickým souhrnem. A myslím si, že dodnes hodnota zmíněného veledíla nadále stoupá.

Druhý důvod je historický. Oba zvolené prameny zapadají do určitého rámce – Jakoubek stojí na ‘začátku’ a Kraličtí na ‘konci’ jednoho období dějin. Je to období od první poloviny 15. století až do konce 2. poloviny 16. století. Do tohoto úseku dějin patří postava Mistra Jana Husa, husitská revoluce, čtyři pražské artikuly – definované body k nápravě církve a tehdejší společnosti v duchu Božího zákona – které jakoby připravovaly půdu pro evropskou reformaci o sto let později. Vyhlášení kompaktát roku 1436, Kutnohorský náboženský smír v roce 1485 a schválení Rudolfova Majestátu z roku 1609 jsou nezanedbatelné mezníky církevních dějin, které také působily na pozadí výkladů Janova Zjevení a chápání eschatologie. Často se ve výkladech té či oné události připisoval zvláštní význam (př. označováním tehdejšího panovníka jako Aktikrista), který se současně měnil postupem dějin.

Základ pro porovnávání tvoří oba jmenované prameny, avšak přihlížela jsem i k jiným pramenům a sekundární literatuře. V části věnující se dílu Mistra Jakoubka ze Stříbra jsem čerpala inspiraci z některých dostupných textů jeho kázání, především z „Betlémských kázání z roku 1416“, a z publikací předních znalců Jakoubka, jmenovitě F. M. Bartoše a F. Boreckého. V části o Kralických Bratřích jsem se nechala vést útlou knihou, avšak velmi hutnou svým obsahem: „Theologie výkladů kralické Šestidílký“ J. B. Součka. Věřím, že myšlenkové bohatství tohoto autora, v oblasti výkladů Kralických zatím nepřekonané, je dostatečně zřetelné i v této diplomové práci. V období přípravných prací jsem dané téma mapovala pomocí odborných článků našich předních teologů (J. L. Hromádka, J. Heller) a historiků (A. Molnár), a zejména příspěvků do Křesťanské revue ze druhé poloviny minulého století. K etickému porozumění a usměrnění mých myšlenek napomohla souhrnná zpracování etiky (např. J. Skoblík) a etiky Nového zákona (W. Schrage, H.-D. Wendland).

Hledání a srovnávání etických důrazů v eschatologii Janova Zjevení považuji za práci velmi zajímavou. Témata jsou výsledkem zkoumání různých odborných textů a obou výchozích pramenů. Výběr jednotlivých etických témat v této diplomové práci (např. hřích, rozpoznání zla a dobra, spása, víra atd.) vyplynul postupně během studia obou hlavních pramenů.

Etické důrazy se pokusím popsat nejprve zvlášť, zpravidla se věnuji nejprve postojům Mistra Jakoubka ze Stříbra a poté Kralickým. K vzájemnému porovnání pramenů přistoupím až ve shrnutí, které uzavírá každou kapitolu. Tento metodický postup volím proto, že dává objektivnější a ucelenější pohled na věc, ale zároveň dává prostor mému chápání problematiky jednotlivých témat.

Úvodem musím vyjádřit svou obavu, že od mé práce nelze očekávat nějaké překvapivé závěry. Nemyslím si, že dojdou k jasnému vymezení zásadních rozdílů či snad protikladů vybraných výkladů Janova Zjevení. Z dnešního pohledu se jeví odstup 150 let ve výkladech Apokalypsy jako celkem nevýrazný posun (historikové prominou). I přes počáteční skepsi jsem se pustila do velkého sousta, které, pevně doufám, dokážu s pomocí Boží zvládnout co nejlépe.

2. Apokalypsa a apokalyptika

2.1. Apokalypsa a eschatologie

Slovo apokalypsa je řeckého původu – *apokalypsis* a znamená zjevení, odhalení skrytého. J. B. Souček ve svém „Řecko-českém slovníku“ udává dva významy: 1. zjevení Božských pravd; 2. odhalení tajemství a skutečností (osob) posledního eschatologického věku (odvozeno od slovesa: *apokalyptein* – zjevití, odhaliti; zejména o Božím zjevení a o prorockých viděních; někdy o objevení eschatologických osob a věcí)¹

Slovo „Zjevení“ v nadpisu poslední knihy Nového zákona znamená zjevení Ježíše Krista, které dal svému svědkovi Janovi. Celé Písmo je zjevením – Hospodina nepoznáváme jinak, nežli tak, že se nám zjevuje. Přesto je jen jedna kniha nazvaná Zjevením, Zjevením Janovým. Je-li nějaká kniha označena jako apokalypsa nebo zjevení, znamená to, že se výslovně odvolává na zjevení jako odhalení něčeho skrytého, kterého se dostalo autorům.

Apokalypsa je nedílnou součástí eschatologie – nauky o posledních věcech světa a lidí. Eschatologické momenty v Písmu jsou centrální linií teologického myšlení. Otázkou, kterou si pokládá Hromádka ve svém příspěvku „Poznámky k eschatologii“, je, zda „věci poslední nejsou de facto věci první.“² Písmo je strukturálně kniha eschatologická. Eschatologie není jen závěrečný ‘paragraf’ Nového zákona. Eschatologie se má promítat do celého teologického myšlení, protože jde o obsah víry.

¹ Souček, J. B. *Řecko-český slovník*. Praha, 1994. S 41.

Petráčková, V.; Kraus, J. a kolektiv. *Akademický Slovník cizích slov. A – Ž*. Praha : Academia, 2000. S 64. Akademický Slovník cizích slov apokalypsu vysvětluje dvojím způsobem: 1. apokalypsa – náboženský literární útvar rozšířený v judaismu a raném křesťanství, líčící zjevení blízkého konce tohoto věku, doprovázeného úděsnými katastrofami, a věštící nadcházející příchod tisíciletého božího království. Dále je apokalypsa Zjevení Janovo, kniha, která byla jako jediná v těchto apokalypsách pojata do Nového zákona. 2. apokalypsa – knižně řečeno hrůzná věc, událost; hrůza, pohroma, děs.

² Hromádka, J.L. Poznámky k eschatologii. *Theologická příloha Křesťanské revue*. 1955. č. 22. S 33.

Víra sama o sobě není posledním slovem.³ Motiv naděje je hnací silou v životě víry, avšak víra není jen doplňkem patřícím k poslednímu soudu. Smyslem celého evangelia je obnova, osvobození nynějšího zkaženého světa. Tato zmíněná obnova, vykoupění, se ukáže v novém vztahu mezi Bohem a člověkem. Tento vztah nabude většího a hlubšího rozměru, protože potom, jak dodává Hromádka ve svém příspěvku, „bude plně patrné, co je to milost, odpuštění a poslušensví.“⁴

Eschatologické očekávání je spojeno s perspektivou Božího vítězství. Jde o perspektivu budoucí, která nás má osvobodit. Eschatologická naděje neznamena osvobodování od něčeho. Tato naděje je Ježíš Kristus, on je Spasitel, vysvoboditel. On je posledním slovem a ne koncem pozemského světa. Naše víra je součástí této skutečnosti. Svět není nekonečný, má svůj začátek, byl stvořen, má také svůj konec v budoucnosti.

K eschatologickému očekávání patří nejen samotný příchod Krista, ale především vykoupění z hříchu, hříchu ve smyslu „falešného vztahu, odporu proti Bohu.“⁵ Eschatologické očekávání neznamena zničení a zánik světa a špatných lidských vztahů, ale znamena obnovení celého světa a očištění všech vztahů. Obrazně řečeno, jde o nastavení pravdivého zrcadla nynější skutečnosti, které lidstvo přiměje k vyrovnání se s veškerým zlem. Očekáváme konec špatností a konec smrti. Jsme v očekávání Božího soudu, posledního soudu. S vědomím posledního soudu je spojeno pokání, protože očekávaný soud je soudem individuálním. Jde také o soud nad celými dějinami. Soudcem bude Ježíš Kristus, který nás bude soudit podle našich činů. Hromádka dodává „Sola gratia neznamena ethický anarchismus, naopak zintenzivnění ethické odpovědnosti.“⁶

Pravá víra, láska a naděje jsou tři pilíře, které ukazují směr k cíli, skrz poslední soud k věčnému životu v Božím království. Víra, láska a naděje jsou významné etické ctnosti této diplomové práce. Avšak tyto ctnosti jsou významné zejména pro Jakoubka, ne pro Kralické.

³ Hromádka, J.L. tamtéž

⁴ Hromádka, J.L. tamtéž

⁵ Hromádka, J.L. tamtéž. S 37.

⁶ Hromádka, J.L. tamtéž

2.2. Zjevení

Novozákonnímu Zjevení Janovu je nejbližší starozákonní kniha Daniel. Kniha Daniel⁷ je zřetelným dokladem apokalyptiky. Tento druh apokalyptické literatury vznikl v době, kdy Židé ztratili svou samostatnost.⁸ V této době se rozpadla říše Alexandra Velikého a vládu přejali jeho nástupci zvaní diadochové. Ti si rozdělili celou tehdejší světovou říši. Palestina se tak dostala pod nadvládu Seleukovců, kteří svou říši násilně počestvovali a zaváděli pohanské náboženství. Centrem jejich pozornosti byl židovský lid, který se zcela vymykal tehdejšímu chápání světa právě svou vírou v jednoho Boha, Hospodina, a Mojžíšovým zákonem, který jej zásadně odlišoval od všech pohanských národů. Především vladař Antiochos Epifanes se snažil tvrdým způsobem oddělit Židy od Hospodina a od zákona Mojžíšova a místo toho jim vnutil uctívání řeckých bohů. On byl ten, který si dovilil potupně instalovat v jeruzalémském chrámu sochu nejvyššího boha Jupitera a jemu zasvětil Hospodinův chrám v Garizim. Židé se vehementně bouřili a Seleukovci proti nim zasahovali velmi tvrdými opatřeními, o nichž je psáno v knihách Makabejských.⁹ Židé proto raději pokládali své životy, než aby přestoupili zákon Mojžíšův.

Právě v této době vyvstává otázka, kde je Bůh, co činí a proč dopouští na svůj lid takové utrpení? Odpovědi na takové otázky dávají apokalyptické spisy. Vysvětlují hrůzy utrpení Božího lidu jako součást Božího plánu, podle něhož dějiny tohoto světa spějí ke svému vyvrcholení. Ti, kdo trpěli, kdo vzývali Hospodina, budou spaseni, budou vzkříšeni a vejdou do jeho království. Právě ve Zjevení nejde věčně o jednotlivce, ale o celý svět, a především o otázku, komu patří svět a vláda. Toto je výrazný etický aspekt.¹⁰

Apokalypsa otevírá cestu naději na blízký zlom, příchod spásy, a tím posiluje víru věřících, aby v hrůzách pronásledování a utrpení vytrvali, aby nezhadili Boha a

⁷ U Daniele se jedná o kap. 7-12, které korespondují s Deuterozachriášem, kap. 9-14.

⁸ 168-164 př. Kr. je období makabejské vzpoury související se znovu vysvěcením chrámu 164 př. Kr.

⁹ 2. Knihy Makabejské 2.-5. kap.

¹⁰ Schrage, Wolfgang. *Grundrisse zum NT. Ethik des NTs*. Göttingen 1982. S 307.

„Das hat neben den die NT Eschatologie und Geschichtsauffassung berührenden Einsichten aber auch einen deutlichethischen Aspekt, weil es nie einen die wahre Kirche kennzeichnenden 'Exodus aus den festen Lagern' ohne apokalyptische Hoffnung und Mahnung gegeben hat.“

neporušovali Mojžíšův zákon. Mimobiblických, apokryfních apokalyps je mnoho. Z některých se zachovaly jen zlomky, některé jsou zachovány v aramejštině, etiopštině nebo staroslověnštině.¹¹

2.2.1. Rysy apokalyptiky

Apokalyptickou literaturu charakterizuje mnoho společných prvků a znamení. Je pro ni typická obrazná mluva, spekulace s čísly a symbolika. Důležitým znakem je, že pseudonymní¹² autoři apokalyptické literatury referují také o tajemstvích, skrytých, zázračných a nadpřirozených věcech, které již jsou v nebi a které mají přijít na zem. Lidský činitel a aktivní jednání jsou potlačeny. Ti, kteří konají, jsou andělé či zlí duchové,¹³ a nikoliv lidé. Jiným rysem apokalyptiky je fiktivní předčasnost, to znamená, že apokalypsy se vydávají za starší, než ve skutečnosti jsou. Shrnuto, základním rysem apokalyptiky je „totální únik z (dějinné) reality“ jak jej nazývá Picmausová ve své diplomové práci (ETF UK, 1997) s názvem „Ježíš v současné diskusi o apokalypse“ na straně 12.

Apokalyptika formovala myšlení a představy raného křesťanství. Apokalyptické motivy se nachází ve zvěsti Ježíše, jak ji přinášejí synoptická evangelia. Mezi židovskou apokalyptikou a apokalyptickými rysy Ježíšových kázání je patrný rozdíl.

Myslím, že apokalyptika není totožná s profetismem. Rozdíl mezi profetismem a apokalyptikou spočívá v tom, že proroci učili rozumět přítomnosti z minulosti a budoucnosti: minulost byla pro ně poučením o Božích soudech a budoucnost byla pokračováním přítomnosti. Pro apokalyptika naproti tomu byla budoucnost úplným opakem přítomnosti. Proroci byli propagátory a reformátory, apokalyptikové však

¹¹ př. Soušek, Zdeněk. *Knihy tajemství a moudrosti. Mimobiblické židovské spisy: pseudoepigrafy*. vyd. 1. Praha : Vyšehrad , 1998.

Dus, A. Jan; Pokorný, Petr. *Neznámá evangelia. NZ Apokryfy*. I. vyd. 1. sv. 1. Praha : Vyšehrad, 2001.

¹² Apokalyptici, příjemci vidění, nepsali pod vlastními jmény, ale vypůjčovali si autoritu velkých postav minulosti. Příkladem jsou Henoch, ten, který stále chodil s Bohem, Mojžíš, Abrahám, Báruch, Ezdráš, Petr.

Soušek, Zdeněk. *Knihy tajemství a moudrosti. Mimobiblické židovské spisy: pseudoepigrafy*. vyd. 1. Praha : Vyšehrad , 1998. (Henoch S 78. 3.-4. Ezdráš S 180 a 209. 2. Báruch S 264-5. Nanebevzetí Mojžíšovo S 137. Zjevení Abrahamovo S 88.)

¹³ např. sedm andělů s polnicemi Zj 8,10; Michael a jeho andělé Zj 12,7 aj.

utopisty. Apokalyptika se od profetismu liší i svým opakovaným zdůrazňováním nadpřirozena, tajemna.

2.2.2. Předmět apokalyptiky

Předmětem apokalyptiky byla božská tajemství v prostoru a čase. Eschatologická látka měla v apokalyptice velkou převahu. Apokalyptikové jasně vyslovují, že jejich proroctví se týká konečné doby. Apokalyptika podávala odhalení týkající se dějin izraelského národa a lidstva vůbec. Dotýkala se však zároveň i teologicko-etických problémů, jako hřích a zlo v opozici vůči spravedlnosti a blaženosti. Důležitým je v apokalyptice i stupeň zahalení, tedy tajemná apokalyptická řeč, symbolické líčení.

Apokalyptika konec a budoucnost nejen popisovala, chtěla také říci, kdy konec přijde. Zastávala názor, že existuje jednotný světový plán, kde je vše přesně na čas od počátku nastaveno a kde má každý člověk i národ své předurčené místo. Toto nazírání apokalyptiky na dějiny bych nazvala „deterministické.“¹⁴ Apokalyptika má povahu pesimistickou a její světový názor je dualistický; svět je zlý a život je těžký. V apokalyptice se projevuje hluboké vědomí viny a hříšnosti. S vědomím hříchu vzrůstá i potřeba pokání a touha po něm. Považuje se za jednu z podmínek pro dosažení spásy jednotlivce i národa. Apokalyptické spisy jsou plny etických důrazů.

Naděje v budoucnost je charakterizována právě vniknutím dualistického prvku. Vzniká myšlenka, že tento svět propadl zlým duchům a jejich vůdci, Satanovi. Ježíšův život je chápán jako boj se zlem, jako 'spoutání silného'. Se změnou tohoto věku je spojen boj Boha se zlým duchem, zničení Satana a zapuzení zlých duchů ze světa. Tato skutečnost je vložena do dualistického světového názoru, do světového dramatu počínajícího v této časnosti (pád andělů, později pád lidí) a končícího velikým soudem nad světem a lidmi. Zřízení Božího království znamená přemožení a zničení zlého ducha a jeho ďábelských tlup.

¹⁴ stejné označení uvádí Picmausová, D. ve své *diplomové práci* Ježíš v současné diskusi o apokalypse. ETF UK, Praha 1997. S 12.

Také představa o soudu se mění a rozšiřuje. Z očekávání soudu nad nepřáteli izraelského národa vyrůstá představa o soudu nad národy, lidstvem a vším tvorstvem a světem; stejně tak nad Satanem a jeho spojenci. Velmi důležité je, že s tímto apokalyptickým komplexem je spojena naděje ve vzkříšení z mrtvých, která je v židovství vyslovena právě až v apokalyptické literatuře (předtím ji nelze dokázat). Současně také vzniká představa o individuálním soudu hned po smrti.

Myšlenka zmrtnýchvstání působila zpětně na utváření židovské naděje v budoucnost. Představa o soudu se rozšiřuje časově i místně. Všichni lidé mají být souzeni a rovněž všechny jejich generace. Víra ve vzkříšení tedy individualizuje židovství. Apokalyptika si všímá osudu jednotlivce při posledním soudu. Vedle protikladu Izraele a jeho nepřátel vystupuje protiklad zbožní a bezbožní, dobří a zlí. Představa soudu se 'etizuje'. Již se nejedná o Izrael a pohany, ale o dobré a zlé, o jednotlivce a společenství.

Vším, co bylo výše zmíněno, je vyjádřeno, že i představy o definitivním stavu, který nastane tím, že tento věk bude vystřídán oním věkem, dostávají 'novou' pozici. Začíná se vynořovat představa 'onoho' života a světa. Je očekáván nový svět, nové nebe, nová země.¹⁵

2.2.3. Význam a vliv apokalyptiky

Z toho, co bylo o apokalyptice řečeno, je patrný její velký význam pro dějiny nejenom židovského náboženství. Apokalyptickou literaturu je tedy možno považovat za nejmocnější zbraň v procesu individualizace židovského náboženství, neboť svými představami o posledních věcech člověka i lidstva hleděla především na jednotlivce a jeho potřeby. Značný význam měla i při procesu 'etizování' náboženství. Apokalyptika zdůrazňuje různost konečného osudu člověka podle jeho mravní úrovně a eschatologickými představami dodává člověku motivy pro mravní jednání. Důležitým činitelem pro další vývoj židovského náboženství byl supranaturalismus a supraracionalismus apokalyptiky.¹⁶

¹⁵ Zj kap. 21

¹⁶ supranaturalismu se budu také věnovat v souvislosti s Jakoubkem ze Stříbra

Vliv apokalyptiky na Nový zákon se projevuje na mnoha rovinách. Z ní pochází známé očekávání blízkého konce světa – napjaté a vystupňované, ovládající celý Nový zákon, jeho náboženství a etiku. Jen apokalyptika mohla vytvořit takovou eschatologickou napjatost, která je charakteristická pro rané křesťanství. Z ní můžeme pochopit evangelijní představu o nebeském Mesiáši, který přichází k soudu nad světem. Mesiáš zvaný Syn člověka. Mezi židovskou apokalyptickou nadějí v Mesiáše a křesťanskou vírou v Krista je nejužší spojení.

2.2.4. Nový zákon a apokalyptika

Ježíš však vnesl do apokalyptické neuspořádanosti a chaosu myšlenek jistý pořádek. Do středu zvěsti postavil evangelium o přicházejícím království Božím. Motiv Božího království Ježíš vyzdvihl z apokalyptické literatury, kde je také silně přítomen. Takové motivy jsou i u Pavla¹⁷ tam, kde bylo živé očekávání druhého příchodu Ježíše. Nabízela se vhodná forma výrazu tohoto očekávání – apokalypsa. Po vzkříšení Krista, po vzniku církve, vznikají tedy křesťanské apokalypsy, ze kterých se dochovaly jen části, zlomky, např. Pastýř Hermův nebo Apokalypsa Petrova.¹⁸ Všechny tyto apokalyptické knihy hovoří o blízkém druhém příchodu Pána Ježíše, stejně jako o něm mluví Zjevení Janovo.

Podle Schrageho novozákonní etiky¹⁹ tu jsou dva vzájemné aspekty stojící proti sobě. Na jedné straně intenzita blízkého očekávání, které je spojeno s druhým příchodem Ježíše Krista, a na druhé straně jakýsi 'apokalyptický determinismus'. Nutnost v apokalyptickém determinismu nepřichází od slepého a neosobního osudu, ale od Pána dějin, od Boha. To, kdy 'determinovaný' poslední soud nastane, nevíme,

¹⁷ 1 Tes 5 a 1 Kor 15 – formule Syna

¹⁸ Dus, A. Jan; Pokorný, Petr. *Neznámá evangelia. NZ Apokryfy*. I. vyd. 1. sv. 1. Praha : Vyšehrad, 2001. (Petrovo evangelium S 227. Pastýř Hermův S 237.)

¹⁹ Schrage, Wolfgang. *Grundrisse zum NT. Ethik des NTs*. Göttingen 1982. S 309.

ačkoliv je blízko.²⁰ Bůh není otrok nějakého apokalyptického kalendáře, Bůh je jeho Pán, Všemohoucí, Pantokrator,²¹ který vše stvořil.²²

2.3. Pojetí Zjevení v dějinách

Církev zacházela s Janovým Zjevením v různých dobách různě. Někteří církevní otcové (Augustin) vykládají tisícileté království Kristovo, které se mělo dostavit a je ve Zjevení Janově vylíčeno, jako dobu církve. Tisícileté království na zemi je působení jeho církve na tomto světě. Teprve po něm nastane nové nebe a nová země. Tuto myšlenku církev přijala. Až uplyne tisíc let Kristova kralování na zemi, tj. království jeho církve, nastane jeho druhý příchod. Když těchto tisíc let mělo být dovršeno, došlo k velikému hnutí v církvi, jehož hybným prvkem bylo přesvědčení, že teď je ten čas, kdy přijde Ježíš. Chiliasmus, jak se hnutí jmenovalo, hraje také svou roli v dějinách etiky. Chiliastické hnutí se odrazilo i v husitském hnutí u nás, a v selských válkách v Německu. To je pro chápání Janova Zjevení v dějinách typické: očekávání se střídá s následným zklamáním.

Reformátoři doby odeznívajícího chiliasmu zaujímali ke Zjevení Janovu velmi kritický postoj. Lutherská konfese, tj. Confessio Augustina, odmítla učení o tisíciletém pozemském království Kristově. Luther ve své předmluvě k tzv. Záříjovému testamentu z roku 1522 upírá Zjevení charakter apoštolského svědectví, protože neodpovídá věcným kritériím apostolicity – postrádá jasnost naučných výpovědí, svědectví o Kristu prý zůstává pozadu za svědectvím Pavlovým a svědectvím evangelia. Kalvín přešel ve svých výkladech Bible Zjevení Janovo mlčky, nevykládal ho, přestože vyložil celé Písmo. Dějiny výkladu Písma, dějiny teologie i dějiny církve dávaly Janovu Zjevení různé místo.

V 19. i 20. století si Janovo Zjevení našlo své místo mezi vykladači Písma. A přesto mu např. Dibelius nebo Bultmann odepřeli svou pozornost a nevěnovali mu ani

²⁰ Srv. Zj 3,3 „rozpomeň se tedy, jak jsi mé slovo přijal a slyšel, zachovávej je a čiň pokání. Nebudeš-li bdít, přijdu tak, jako přichází zloděj, a nebudeš vědět, v kterou hodinu na tebe přijdu.“

²¹ Srv. Zj 1,8 „Já jsem a Alfa i Omega, praví Pán Bůh, ten který jest a který byl a který přichází, Všemohoucí.“

²² Srv. Zj 4,11 „Jsi hoden, Pane a Bože náš, přijmout slávu, čest i moc, neboť ty jsi stvořil všechno a tvou vůlí všechno povstalo a jest.“

jediný vědecký komentář. V tomto jsou srovnatelní s již uvedenými Lutherem i Kalvínem. Natolik významní představitelé evropské reformace se výkladům Janova Zjevení zcela vyhnuli. I ten, kdo by chtěl odříci apokalypse teologickou vážnost, musel by však uznat její jedinečný význam pro církev a dějiny umění.

S každou hospodářskou krizí nebo válkou výklady Janova Zjevení nabývají na významu a teologové i prostí lidé jim věnují větší pozornost. Toto se začalo dít s komentáři²³ ke Zjevení Janovu především po druhé světové válce.

Zvláště kapitola 13,16-18 knihy Zjevení bývala srovnávána s dobou druhé světové války. V roce 1945 skončila nacistická státní ideologie. Tím byla otevřena možnost nezprostředkovaně aktualizovat parenezi Janova Zjevení, ale také odpadla tendence komentářů obou konfesí, vykládat přítomnost jako vládu Antikrista a Apokalypsu jako popis znamení časů hrozícího konce světa.

3. Jakoubek ze Stříbra

Mistra Jakoubka ze Stříbra jsem zvolila pro téma své diplomové práce proto, že jeho výklad Janova Zjevení je nejrozsáhlejší prací toho druhu z 15. století. Jistě by bylo zajímavé srovnání s Jakoubkovým současníkem nebo následovníkem, ale žádný výklad srovnatelný svým rozsahem a významem buď nebyl napsán, či je nesnadno dostupný.²⁴ Jak již bylo zmíněno, důkazem jsou i velikáni evropské reformace jako Martin Luther a Jan Kalvín, kteří výkladu Janova Zjevení nevěnovali žádnou pozornost.

²³ *Herders Bibelkommentar*. Band XVII. Ketter, P. 1952.

The Moffatt NT Commentary. Vol. 24. Kiddle, M. 1952.

Zürcher Bibelkommentar. Band 18. Brütsch, Ch. 1955.

The Interpreter's Bible. Vol. 12. Rist, M. 1957.

Seventh-day Adventist Bible Commentary. Vol. 7. White, E.G. 1957.

²⁴ př. *Postilla*. Mikuláše z Lyry z roku 1329; *Libellus de Antikristo*. Jana Milíče z Kroměříže; jsou zmiňováni níže.

Mistr Jakoubek ze Stříbra (1371–1429)²⁵ je český reformní myslitel, spisovatel a kazatel, blízký přítel Mistra Jana Husa. Vzdělání stejně jako Jan Hus získal na fakultě svobodných umění pražské univerzity. Stal se hlavním Husovým pokračovatelem a spolutvůrcem husitského programu, který se výrazně opíral o učení Jana Viklefa. Cílem jejich hnutí bylo navrátit církvi prostotu a chudobu. Jeho přičiněním byl poprvé uveden do praxe symbol husitství – kalich – a bylo zavedeno laické přijímání eucharistie pod obojí způsobou. Jakoubek dále vedl boj proti obrazům a ostatkům, ve kterých viděl překážku, která odvádí pozornost věřících od Krista, který má být středem bohoslužby. Přeložil misál do češtiny, čímž umožnil zavedení liturgie v národním jazyce; podílel se na vypracování čtyř pražských artikulů, v nichž jsou shrnuty hlavní body husitského programu. Mistr Jakoubek ze Stříbra je autorem mnoha literárních děl, zejména kazatelských sbírek a latinsky psaných traktátů, v nichž obhájí především přijímání podobojí. Z česky psaných Jakoubkových prací je nejznámější jeho „Česká postila“ a „Výklad na Zjevení svatého Jana.“

3.1. „Výklad na Zjevení sv. Jana“

„Výklad na zjevení sv. Jana“²⁶ Mistra Jakoubka ze Stříbra je jedním z nejobsáhlejších česky psaných výkladů. Pochází z nejrůznějších dob husitských válek – vznikl kolem roku 1420-2 a existuje pouze v opise rukopisu,²⁷ který je asi o sto let mladší. Autorem „Výkladu Apokalypsy“ je „Husův pomocník v evangeliu“²⁸ Mistr Jakoubek ze Stříbra.

²⁵ k biografii a bibliografii více u F. M. Bartoše, F. Boreckého, F. Šmahela

dále: <http://cs.wikipedia.org>, <http://www.phil.muni.cz>, <http://zivotopisyonline.cz>.

²⁶ původní název: *Převelmi užitečný výklad na Zjevení svatého Jana*, vydavatel Šimek, F. I. a II. díl. Praha 1932. dále jen Šimek (předmluva) nebo Jakoubek (odkazy k výkladům - není-li u jednotlivých odkazů uvedeno jinak, jedná se o I. díl)

²⁷ Objevitel Václav Flajšhans v první zprávě o autorství Výkladu na Zjevení sv. Jana (*Věstník Československé akademie X*, S 597. Tento zdroj udává Šimek na S IX.) soudí, že jde o „dílo nějakého theologa třetího desetiletí věku patnáctého.“ Teprve až F.M. Bartoš (jeden z nejlepších našich znalců písemnictví z doby husitství) zjistil (*Listy filologické 50*. 1923. S 119nn) po svědectví P. Bydžovského-Smetany z obsahu, že skutečným autorem je Jakoubek ze Stříbra. K jeho zjištění se bez výhrad připojil již zmiňovaný V. Flajšhans.

²⁸ Šimek, S VII

Apokalypsa byla vykládána mnohokrát a velmi často (dle předmluvy vydavatele Šimka). Vedle nejstaršího řeckého Irenaeova výkladu patří k nejdůležitějším latinský Victorinův a Ticoniův výklad (před r. 380). Z pozdějších autorů uvedme Joachima z Floris a k počátku 14. století se váže Postilla od Mikuláše z Lyry, která se částečně rovněž zabývá tématem Zjevení. U nás Apokalypsa výrazně oslovila například Jana Milíče z Kroměříže²⁹ a Matěje z Janova.³⁰ V této době zde také kolovaly lollardské výklady Apokalypsy. Dále se apokalypsou zabývali např. Isaac Newton, Petr Chelčický a také Jan Amos Komenský, který svým dílem „Lux in tenebris“ na Apokalypsu navazuje.³¹

V těžkých dobách, kdy se Čechy staly vojenským táborem a válečným bojištěm, kdy papež stíhal Čechy klatbami a císař Zikmund stál v čele křížáckých vojsk, měli všichni bojovníci za pravdu Boží neklamné přesvědčení, že nastává konec světa. Hledali útěchu a povzbuzení v Písmu, a nacházeli zde naději, že se blíží předpověděná doba. Antikrist schovaný za rouškou papeže a Zikmund coby šelma ryšavá se chystají k nadvládě nad celým světem a po jejich přemožení nastane očekávané království Boží na zemi. Takto bojovníci za pravdu Boží, a nejen oni, chápali ve své době blížící se Boží království.

Husitští teologové poukazují na Apokalypsu, svými proroctvími dávají vzniknout chiliastickému hnutí očekávajícího tisíciletou říši Krista a nový Jeruzalém.³² Šimek shrnuje slovy: „Extatické, vizionářské, symbolické a alegorické Zjevení svatého Jana se tak stává touto dobou Čechům nejdražším spisem.“³³

²⁹ Důkazem jsou Milíčovy eschatologické důrazy a eschatologická naděje české reformace. Srv. úvodní studie A. Molnára. *The Message for the Last Days. Three Essays from the Year 1367 Milič of Kromeriz. Edited by Opočenský M. and J.* Geneva, 1998. S 7-17.

³⁰ Matěj z Janova přijímá od Jan Milíče z Kroměříže ideu Antikrista, s jejíž pomocí vyhrocuje svoji vznícenou kritiku současného světa. Kalista, Zdeněk. *Milíč z Kroměříže a Matěj z Janova. Hrdinové a věštcí českého národa.* red. Holinka, R. Přerov, 1948. S 203. Dále více o apokalyptickém myšlení Matěje z Janova, Kybal, V. *Mistr Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení.* Praha, 1905.

³¹ Šimek, S VI

³² Milíčův Jeruzalém popisuje Bartoš, F. M. *Čechy v době Husově.* Praha, 1947. S 240-242. a dále Spěváček, J. *Karel IV. Život a dílo 1316-1378.* Praha, 1979. S 525-526. Vše, co Milíč kolem sebe viděl, považoval za Babylon, který je plný hříchu. Milíčovo apokalyptické myšlení a pojmenování „Milíčův Jeruzalém“ souvisí s Novým Jeruzalémem. Srv. Zj 21.1-2

³³ Šimek, S VI

3.2. Etické důrazy Jakoubka

Etika Jakoubka ze Stříbra spočívá v následování Krista v životě i mravech; to má být vzorem života pravého křesťana. Důraz klade Jakoubek na etiku sociální. Následování Krista je spojeno s chudobou a utrpením. Právě na chudobu Jakoubek upozorňuje v mnoha souvislostech. Chudobu popisuje ve třech pojetích.³⁴ První dobrovolnou chudobu – spočívá ve zřeknutí se všeho nepotřebného, tedy jak majetku tak i starostí o něj. Druhou chudobu vidí Jakoubek v potlačování tělesných žádostí a v trpělivém snášení protivenství i smrti pro Krista. Třetí chudobou myslí chudobu ducha – pokoru. Člověk se má podřizovat duchu a ne svému hříšnému tělu.

K následování Krista je křesťan posilován svorností a jednotou křesťanů ve smyslu prvotní církve. Právě prvotní církev je jedinou církví, která má být domovem jednoty a svornosti a spolu se slovem Božím má jít příkladem všem křesťanům. Kázeň a poslušnost, víra a čisté učení jsou Jakoubkem opakované etické důrazy.

Jako velké nebezpečí pro tehdejší církev Jakoubek vidí v rozmařilém životě kněžstva, jež významně kritizuje. Zlořády kněžstva a jeho život, který neodpovídá pravému učení, má být pro pravého křesťana jasným signálem k odmítnutí této cesty a k následování Krista. Kristus je příklad, jak máme milovat Boha. Některé znamení Boží lásky a milosti mohou být spojeny podle Jakoubka s projevy chudoby, bolesti a trápení. Bůh skrze projevy tak působí pro dobro každého křesťana. Právě v těžších situacích života je křesťan 'zkoušen' ve své víře k Bohu a je tak ponoukán k uvědomování si Kristova příkladu utrpení.

Jakoubkovo etické pojetí tkví v přijetí Boží kázně a poslušnosti Božích přikázání. Pokora, trpělivost a kázeň jsou u Jakoubka velmi častými apely, které jsou nezbytné na cestě ke spasení. O spásu a vyvolení musí každý křesťan usilovat svou pevnou vírou a láskou, následováním Krista v chudobě a trpělivosti. Jakoubek nabádá ke ctnostnému životu a konání dobra.

³⁴ Jakoubek, S 179, 643

3.3. Jakoubkova eschatologie

Souček rozlišuje dvojí pojetí eschatologie. Jedno je spíše kolektivní, realistické, časově ohraničené, druhé více individuální, spirituální a nadčasové.³⁵ Obě pojetí eschatologie, jak universální, tak individuální, byla v době české reformace aktuální. Naděje církve pro lidi a svět se vzájemně prolínala s nadějí každého věřícího. Husitský ideový střed, soustředěný kolem Jakoubka ze Stříbra, se pokouší udržet rovnováhu mezi oběma aspekty eschatologie.³⁶ Ovšem husité se rozdělují na levici a pravici. Radikální husitská levice se nachází v očekávání příchodu Krista a nastolení jeho království již kolem roku 1420, kdy vzniká táborství. Husitská pravice se vrátila k poslušnosti papeži a na eschatologii reagovala buď s odporem, nebo tak, že „ji obrací naruby a vidí Antikristovy pochopy ve vzbouřených zástupech lidových.“³⁷

Jakoubka nelze považovat za proroka nějaké předem dané eschatologické katastrofy. Byl odpůrcem datování posledního soudu a druhého příchodu Krista, nevypočítával hrůzy, které nás v souvislosti s posledním soudem čekají. Jeho střízlivost k předpovědím naráží na Sk 1,7: „*Nepokládám kolik by let bylo od času soudného dne, ačkoli někteří bludné časy jisté pokládali a chtěli znáti časy, kteréž Otec položil v své moci.*“³⁸ Nejspíše tím odmítl české chiliastické hnutí, které bylo živé kolem roku 1420. Jakoubek spíše vyzýval k „trpělivému životu, žitému tváří v tvář smrti.“³⁹ Jeho eschatologie je individuální, stejně tak jako eschatologie Kralických.

Jakoubek dějiny církve dělí z eschatologického pohledu na sedm charakteristických období.⁴⁰ Prvotní období, apoštolské, je jím hodnoceno nejvýše a dává ho za následováníhodný příklad církvi všech dob. Druhé i třetí období církve je ve znamení příkoří za vyznání Kristova jména a ve znamení kacířství. Počátek čtvrté periody církve Jakoubek datuje na přelom prvního tisíciletí a nazývá ji vládou pokrytců. V

³⁵ Souček, S 91

³⁶ Molnár, A. Eschatologická nadějnost počínající české reformace. *Křesťanská revue*, 1954. č. 21. S 185.

³⁷ Molnár, A. tamtéž

³⁸ Jakoubek, S 280 II.

podobně u Mk 13,32 „Ale o tom dni a hodině žádný neví, ani andělé, jenž jsou v nebesích, ani Syn, jedině sám Otec.“

³⁹ Molnár, A. Poslední věci v pohledu Jakoubka ze Stříbra. *Teologická příloha Křesťanské revue*, 1955. č. 22. S 39.

⁴⁰ O sedmi obdobích církve podrobněji u Jakoubka (249n I. a 591n II.) a o jednotlivých obdobích (253, 333, 355, 361, 303 I. aj.). Jakoubek navazuje dějinami církve na své předchůdce.

pátém období vnímá již zřetelné projevy Antikrista a šesté považuje za jasné svědectví největší moci Antikrista. Tímto časem se dějiny 'řítí' přímo směrem ke konci světa, ale na druhé straně na významu nabývají kazatelé.

Sedmé období podle Jakoubka potrvá až do posledního soudu. V tomto mezičase má dojít podle výkladu Molnára „k vítězství věrných nad zlými... ke konečné večeři vyznavačů s vítězným Beránkem Božím,“ avšak tato večeře nemá znamenat konečné „vymanění církve z času a ze světa a jeho zákonitostí.“⁴¹ V souvislosti s námětem konečné večeře je zřejmé, že zápas o svátostné podávání kalicha i laikům souvisel v Jakoubkově myšlení s eschatologií.

Zápas s Antikristem, prostupující celou dobu existence církve světa, vrcholí pak v sedmém věku. V tomto období dojde k vítězství věrných nad zlými, k odlišení věrných od nevěrných. I když Jakoubek zásadně odmítá snahu o vypočítávání data posledního soudu a druhého příchodu Kristova, přece jen podle něj současné boje „označují Kristův příchod již blízký“,⁴² znamenají, že soudobý svět již stojí na počátku onoho sedmého věku.

Avšak je nutné zmínit že Jakoubkovo vidění eschatologických událostí je „podmíněno exegeticky méně adekvátní spiritualizací a individualizací biblických výpovědí, zejména knihy Zjevení.“⁴³ Obsahy pojmů 'nebe a země' chápe Jakoubek jako obraz vztahu duše a těla. 'Zápas mezi Kristem a Antikristem', který probíhá v přítomnosti, se podle něj odehrává ve skrytu duše každého věřícího. Jde o osobní, individuální odpovědnost každého křesťana. Odtud plyne jeho pozornost ke smrti jako k nepředvídatelné hranici každého lidského života.⁴⁴

Jakoubka vedla touha po svobodném slyšení Božího slova spojovaná s eschatologicky naléhavou funkcí kázání. Eschatologickou funkcí kázání zdůrazňoval naléhavost blízkosti posledních dnů také tím, že často zdůrazňoval nutnost kazatelského působení v obecnství církve i mimo ně, aby tak důvěra v moc Slova byla silnější. Kázání mělo potvrzovat slova Písma a přítomně tak působit na

⁴¹ Molnár, A. tamtéž

⁴² Jakoubek, S 590 II.

⁴³ Molnár, A. tamtéž, S 40

⁴⁴ Jakoubek, S 70, 241, 267 a 105 II.

jeho důležitost. Jakoubek opakoval požadavek častého přijímání svátostí pod obojí způsobou i laiky. Sociální vztahy byly pro něj ztělesněním symbolické představy 'nového Jeruzaléma' stejně jako již zmíněná představa 'Milíčova Jeruzaléma'.

4. Kraličtí – Jednota Bratrská

Kraličtí patří do reformačního proudu období tzv. první a druhé reformace. Centrem teologie Kralických je pojem víry, která vzniká z Božího zjevení a ukazuje směr cesty ke spasení. Jednota bratrská se sice opírala o apoštolské vyznání víry a o dogmatiku západního křesťanstva, ale nedělala si nárok na neměnnost svého učení.

Význam Jednoty bratrské – Kralických – je bezesporu velký. Molnár ve svém příspěvku „Bratrský odkaz v teologii J. B. Součka“⁴⁵ zdůrazňuje především následující: Kraličtí kladou důraz ve vývoji protestantské církve na ekumenický rozměr myšlení, na jednotu církve; dále na porozumění Písmu a důvěru ve vyvolení Boží; podstatný je pro ně kázeňský řád. Bratří vyzývají k eschatologickému zaměření církevního života a usměrnění svátostí po vzoru prvotní církve. V neposlední řadě nabádají, aby byl brán zřetel na podstatu křesťanské víry, která se ve sborech musí projevovat etickými a sociálními postoji.

4.1. Výklady „Šestidílků“

O dílně Kralických se mnoho neví, pomínou-li samotný pramen, Bibli Kralickou⁴⁶ – prvotní rozsáhlý český překlad bible s výkladem –, a Součkovu systematickou práci „Teologie výkladů Kralické Šestidílků.“⁴⁷ Hellerův příspěvek „Pohled do dílny

⁴⁵ Molnár, A. Bratrský odkaz v teologii J.B.Součka. *Křesťanská revue*, 1962. č. 29. S 123

⁴⁶ celý název posledního dílu zní: *Bibli České Kralické díl VI. totiž Nový zákon. Nový zákon Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista s veškerými výklady pobožných a učených Bratří českých z roku 1601 opět věrně vytištěných*. díl. VI. Praha : Nákladem spolku Komenského, 1875. (psána v letech 1579-1594)

⁴⁷ Souček, J. B. *Theologie výkladů kralické šestidílků*. Praha : Královská česká společnost nauk, 1933. Zvláštní otisk z Věstníků král. čes. spol. nauk. Tř. 1. roč. 1932. dále jen Souček
jiné zdroje: Daněk, S. *Předlohy Apokryf*. dále Konopásek, J. *Dvě studie o bibli Kralické*. 1930.

Kralických⁴⁸ podtrhuje cennost díla Kralických: „neobyčejně cennou a přece dnes téměř zapomenutou pomůckou jsou Kralické předmluvy.“⁴⁹ V uvedeném příspěvku se Heller zabývá každou jednotlivou předmluvou výkladů Kralické Šestidílký; já zde uvedu pouze souhrnně některé body charakteristické pro Kralické výklady.

Kraličtí nehájí slovní inspiraci, že by byla Bible nadiktována Duchem svatým. Heller to vyjadřuje tak, že existence a podoba Písma je podle Kralických výsledkem neustálé Boží péče skrze Ducha svatého a stálého úsilí pisatelů vedených Duchem svatým. Tedy i slušná textová kritika je od Boha, protože i člověk-pisatel je Božím nástrojem. Pracovní metoda Kralických spočívala v revizi předkralických textů. Dbali na srozumitelnost řeči přesným překladem a snažili se zachovat věrnost předlohám. I po neúspěchu vydání prvních tří dílů Bible vytrvali a pokračovali v „díle kvůli slávě Boží, potřebě vlasti, pro příklad okolním národům a na žádost mnohých...“⁵⁰ Význam Kralických a jejich Šestidílký je nepřekonaný, tkví mimo jiné i v literárně-dějinné hodnotě.

Historický význam Kralické Šestidílký je skutečně veliký. Podle Součka spočívá mimo jiné v tom, že „vůdcové Jednoty tímto dílem ... přispěli nemálo k tomu, aby tato promyšlená theologická stavba v Jednotě zdomácněla jako nové ale v podstatě výstižné věroučné vyjádření všeho toho, co Jednota měla ve své zbožnosti i ve svém smýšlení nejvzácnějšího.“⁵¹ Výklady Kralických vynikají čistě formulovanou teologií, zdůrazňují tím význam čistého učení. Jednota Bratrská ‘umírá’ rokem 1650 s vizí nové všesvětové jednoty křesťanstva v podstatných věcech. Odkazem Kralických zůstává sborová teologie, sborové obecenství celé církve, společný úkol všech služebníků Slova.⁵²

Řeckolatinská předloha Blahoslavova Nového Zákona. díl 2. Prolegomena, 1932.

⁴⁸ Heller, Jan Pohled do dílny Kralických. *Křesťanská revue*, 1957. č. 24. S 300-303

⁴⁹ Předmluvy k jednotlivým knihám vytisklo kutnohorské vydání Šestidílký nebo kostomlatské vydání Výkladů z r. 1885. S 4-8 a 461-471. Předmluvy dávají dobrý přehled o Kralických překladatelských a vykladačských zásadách.

⁵⁰ uvádí Heller, tamtéž S 302

⁵¹ Souček, S 135

⁵² Molnár, A. Cesta bratrské teologie. *Křesťanská revue*, 1957. č. 24. S 24

4.2. Etické důrazy Kralických

Pro Jednotu bratrskou byla ústředním motivem snaha o kázeň a etický život, úsilí o „hojnější spravedlnost“.⁵³ Důrazy kladou především na etiku sociální. V ospravedlnění z víry (skutky z víry, víra skrz lásku) se nachází zdroj, ze kterého vychází mravní jednání. Víra v odpuštění hříchů pro Krista znamená změnu života ze sobeckého zájmu o sebe směrem k oddanosti Bohu. Oddanost Bohu je pramen mravního života.

Souhrn etiky je láska k Bohu a láska k bližnímu. V lásce k bližnímu je vlastně 'skrytá' láska k Bohu. Základ této etiky leží v naslouchání Božímu slovu, ve věrnosti Bohu. Kraličtí svou etiku čerpají výhradně z Písma, ale je to do jisté míry spojení biblického základu s určitými požadavky a potřebami tehdejší společnosti. Etické apely spočívají v odmítání a zavrhování různých neřestí a v napomínání ke ctnostem.

Kraličtí zastávají pozitivní stanovisko k přirozeným složkám společnosti, projevuje se tím jejich kompromisní ráz etického myšlení. Pochopitelně, že požadavky Kristova zákona (zákon lásky aj.) jsou pro život nejpodstatnější, ale dokáží akceptovat i tradiční společenské řády a 'státní' zákony, čímž podle Součka „omezují rigorosní platnost absolutního zákona Kristova na obor mravnosti soukromé a vnitřní.“⁵⁴

K problému násilí Kraličtí zaujmají následující postoj. Dovolávání se práva u 'vrchnosti' Kristus nezakázal, nicméně nemáme tím řešit soukromou mstu. Příklad najdeme ve Sk 23,3 „*Pavel pak řekl jemu: Budeť tebe bítí Bůh, stěno zblílená. A ty sedíš, soudě mne vedle Zákona, a proti Zákonu velíš mne bítí.*“ Výklad Kralických k tomuto verši dodává: „Kristus Pán... nezamezuje utištěným spravedlnosti a ochrany hledati u vrchnosti, a aniž moci světa a ouřadů jejich... vyzdvihuje, jakž někteří scestně vykládají...“

⁵³ Souček, S 134

⁵⁴ Souček, S 127

Kraličtí nevyklučují ani účast křesťana ve válce. Povolání do války nese s sebou však zvláštní mravní úskalí. 'Vrchnostem' důrazně vyčítají svévolné války; pokud již války vedou, mají být spravedlivé. Ovšem i když jsou války spravedlivé, jsou plné mravních nebezpečí, proto je vhodnější se válek neúčastnit vůbec. Kraličtí jsou jednoznačně na straně míru.

Kraličtí uznávají 'vrchnosti', které jsou svým způsobem v některých situacích zástupným Božím zřízením a odkazují na Ř 13,1 „*Každá duše vrchnostem povýšeným poddána bud'. Neboť není vrchnosti, jediné od Boha, a kteréž vrchnosti jsou, ty od Boha zřízené jsou.*“ Je-li například člověk jako svědek předvolán před světský soud, má se zachovat dle pravdy, jako by stál před Hospodinem. Taková „vrchnost má proto nárok na vážnost i úctu.“⁵⁵ Od 'vrchnosti' se očekává spravedlivý soud pro všechny a mírumilovnost. Má být přísná ke zlu a vyžadovat a zajišťovat veřejnou kázeň, a tím zabraňovat hříchu a neřestem. Důraz je tu nečekaně kladen na 'vrchnost', která má slovy Součka povinnost „náboženství a církev chrániti, to jest povinnost úřední.“⁵⁶

Jiný etický aspekt je vidět na společenských rozdílech mezi lidmi bohatými a chudými. Kraličtí sociální rozdíly respektují a zdá se, že jim přikládají i jistou vážnost. Podobně se staví k bohatství, které výslovně neodsuzují. Pokud v „bohatství netíhne srdce k lakomství a neodklání naši pozornost od Božího království, pak je jen na místě být pevný vůči pokušením, které bohatství přitahuje.“⁵⁷

Kraličtí se vypořádali s bídou a společenskou nerovností almužnou. Dávat almužnu je uposlechnutím puzení vlastního svědomí, které má větší sílu než konání vědomé sociální změny. Ovšem Kraličtí znají své meze a povinnosti dobročinnosti – upřednostňují ohledy na vlastní zabezpečení rodiny. Co se týče bližních, máme dle svých možností půjčit svým bližním, ale kdybych měl být jako potenciální dárcem příliš ochuzen ve svých vlastních potřebách, mohu žadatele o almužnu odmítnout.⁵⁸

⁵⁵ Srv. 1 Sa 24,7 „...Uchovejž mne Hospodin, abych to učiniti měl pánu mému, pomazanému Hospodinovu, abych vztáhnouti měl ruku svou na něj, poněvadž jest pomazaný Hospodinův.“
2 Sa 1,15 „Přistoupě, oboř se na něj. Kterýžto udeřil ho, tak že umřel.“

⁵⁶ Souček, S 130

⁵⁷ Srv. Nu 32,4 „Země ... jest příhodná ku pastvě dobytku, a my služebníci tvoji máme drahně dobytka.“

⁵⁸ Srv. Mt 5,42 „A prosícimu tebe dej, a od toho, kdo by chtěl vypůjčiti od tebe, neodvracuj se.“

Souček se vyjadřuje velice trefně: „Snaha o meze dobročinnosti vedla Kralické k tomu, že historicky velmi správně pochopili tzv. ‘komunism první církve křesťanské’ jako projev čistě svobodné dobročinnosti jednotlivců.“⁵⁹ Přestože Kraličtí rozumem vytýčili jisté meze dávání almužen, myslím si, že by je málokdo v praktickém uskutečňování dobročinnosti předčil.

4.3. Eschatologie u Kralických

Aby spasení mělo určitou náplň, je na místě otázka: z čeho a k čemu je člověk spasen? Křesťanská nauka na tuto otázku odpovídá, že jsme spaseni z hříchu, z bídy způsobené naším pádem. Na otázku: k čemu jsme vykoupeni? odpovídá eschatologie. Eschatologie je oblast ‘jiného světa’, o němž nelze mluvit jinak než v představách a pojmech světa, ve kterém žijeme. Představy a motivy posledních věcí člověka se značně měnily, a proto neměly svou čistou podobu. „Víra sama jest pojem eschatologický: věříme, co nevidíme, co jest pro nás ‘budoucí’.“⁶⁰

Křesťanská dokonalost – dokonalost mravní nebo dokonalost víry – je pro Kralické eschatologickým pojmem. Stejně tak i pojmy odpuštění a ospravedlnění patří do eschatologické tematiky. Výzvy k dokonalosti chápou Kraličtí jako výzvy k touze po ní a snaze být jí blíž. Dokonalost nemá být chápána jako doklad o bezhříšnosti na této zemi. Např. Kraličtí vykládají k Mt 5,48 „*Bud'tež vy tedy dokonalí, jako i Otec váš nebeský dokonalý jest*“, že se křesťané k dokonalosti „nesou a že jejich ctnosti jsou od dokonalého Ducha svatého.“ Neznamená to však, že by dokonalost křesťanů byla srovnatelná s dokonalostí Boží.⁶¹

Eschatologické čekání – ono ‘ještě ne’ – nastoluje otázku, proč Bůh již nezasáhne a nezkrátí onu dobu? Kraličtí toto vysvětlují výkladem ke kapitole Židům 2,9 jednoznačně: „... *to podlé svých spravedlivých soudů pro zkušění svých vyvolených a aby i bezbožní míru svých zlostí vyplnili, činiti ráčí.*“ Motivem je tedy prověření

srovnání s 2 Kor 9,6 „...Kdo skoupě rozsívá, skoupě i žítí bude; a kdož rozsívá ochotně, ochotně i žítí bude.“

⁵⁹ Souček, S 132

Srv. Sk 2,44 „Všickni pak věřící byli pospolu, a měli všecky věci obecné.“

⁶⁰ Souček, S 92

⁶¹ Souček, S 93

vyvolených a potrestání nevěřících. Kraličtí ono eschatologické čekání ponechávají Boží nevyzpytatelnosti. Očekávání posledního soudu ve víře a v účinné lásce chápou jako pravou podstatu eschatologického postoje.

Jediné, co člověka s 'oním světem' spojuje, je víra. To, že věří, přestože 'nevidí'. Je zřejmé, že zde převládá, tak jako u spásy, 'individuální' aspekt eschatologie. Především jde o naději v osobní věčný život, která poněkud zastiňuje eschatologické naděje celého světa (kolektivní eschatologii).⁶² Okamžik smrti bývá někdy chápán jako vlastní eschatologický moment: v tom okamžiku je definitivně rozhodnuto o osudu člověka. Dalo by se říci, že okamžik smrti je okamžik soudu.

Život věčný má dvě varianty, a to 'nebe' a 'peklo' (v katolicismu je třetí možnost, kam jde duše po smrti, tzv. 'očistec'). V okamžiku smrti nastává chvíle konečného rozhodnutí. Věčný život je dle Kralických věčným odpočínutím, které podle slov Součka⁶³ bude odpočínutím „1. proto, že tam od hříchů přestaneme; 2. že tam odpočineme i od bíd zdejšího světa. O pekle se obrazně mluví jako o místu 'pláče a skřípění zubů' a o 'jezeru hořícím ohněm a sírou'.“

Důležité je i učení o vzkříšení a posledním soudu. Den Božího soudu je částí obrazu universální eschatologie. Kraličtí vykládají, že očekávání soudného dne souvisí s poznáním problematičnosti a nedokonalosti tohoto věku.⁶⁴ Jsou zde i některé apokalyptické prvky. Kraličtí vidí, že svět spěje rychle ke své záhubě. Toto vysvětlení nalezneme ve výkladu k Dt 18,11 „...*nacházíme se v posledních sršlavých nynějšího světa šedinách.*“

Zřídka ale přeci nalezneme stopy chiliasmu, který předvídal brzké naplnění apokalyptických prorocství, a náznaky o konci světa. Chiliastické výpočty Bratří zamítají, stejně jako Mistr Jakoubek ze Stříbra. Kraličtí i Jakoubek se shodně projevují značnou střízlivostí, co se týče výpočtů a symbolických obrazů pravděpodobného konce světa. Např. ve verši ke Zj 11,2 „*a budouť tlačiti město*

⁶² Souček, S 94

⁶³ Souček, S 97

⁶⁴ k výkladu Sk 3,21 „...ačkoli Kristus...všecky věci napravil, avšak ještě nepřítelé proti němu hlavu zdvihají a věci potěšené k dokonalému zjevení se chovají, a teprve při skonání světa všecky věci k takovému napravení přijdou, že nikdy více proměny a porušení nepřijmou.“

svaté za čtyřiceti a dva měsíce“ uvádějí Bratří výklad, že „42 měsíců“ znamená „čas velmi dlouhý a samému Pánu Bohu známý“. Ke Zj 13,8 „Protož klaněti se jí budou všickni, kteříž přebývají na zemi, jichžto jména nejsou napsaná v knihách života Beránka...“ Kraličtí doporučují vůbec nehledat přesnou dějinnou identifikaci.

Bratří ale rozlišují mezi soudným dnem a ostatními pomstami a ranami. Předpovědi o „Antikristu“⁶⁵ vykládají 'historicky', zřetelně ve vztahu k římské církvi a papeži. Apokalyptické vize jsou vykládány především jako předpovědi dějinných událostí (poslední dny – dnové Kristovi)⁶⁶ nebo jsou velmi spiritualizovány.

5. Porovnání etických důrazů

(Jakoubek „Výklad na Zjevení sv. Jana“ a Výklady Kralické „Šestidílký“)

Uvedení

V každé kapitole uvádím zvlášť postoje obou porovnávaných pramenů k danému tématu; nejprve Mistra Jakoubka ze Stříbra a poté Kralické Bratří. Na závěr každé kapitoly činím shrnutí a srovnání jednotlivých etických důrazů. Ke srovnávaným etickým apelům patří kapitoly: Kristus – život jako následování Krista; Církev – společenství Krista, církev jako úkol pro křesťana; Hřích a trest; Rozpoznání dobra a zla; Spasení a pokání, vyvolení a zatracení; Ospravedlnění vírou – víra, láska, naděje.

Výběr srovnávaných etických důrazů v následujících šesti kapitolách je výsledkem zkoumání obou hlavních zdrojů a také v úvodu jmenovaných odborných textů. Uspořádání jednotlivých etických důrazů postupně vyplynulo v průběhu psaní této práce a studia hlavních pramenů.

⁶⁵ Srv. např. 2 Te 2,3 „Napomínání zajisté naše nebylo z podvodu, ani z nečistoty, ani ve lsti.“

1 J 2,18 „Dítka, poslední hodina jest, a jakož jste slychaly, že antikrist přijítí má, i nyníť antikristové jsou mnozí. Odkudž známe, že poslední hodina jest.“

Zj 13,11 „Potom viděl jsem jinou šelmu vystupující z země, a měla dva rohy, podobné rohům Beránkovým, ale mluvila jako drak.“

⁶⁶ Srv. Oz 3,5 „Potom pak obrátí se synové Izraelští, a hledati budou Hospodina Boha svého i Davida krále svého; a předěšení jsouce, poběhnou k Hospodinu a k dobrotě jeho v posledních časích.“

5.1. Kristus – život jako následování Krista

Události působení Ježíše na světě, jeho smrt, vzkříšení a nanebevstoupení má jediný cíl – svobodu světa. Kristus je Pánem a Spasitelem světa. Ježíš zvítězil nad hříchem a nad smrtí. On za nás zemřel, za naše hříchy, minulé i budoucí. Křest znamená odpuštění hříchů a účast na životě světa. Být člověkem znamená plnost Kristova života. Je to očekávané naplnění věcí, kdy se nám dostane plnosti života v Bohu. V Kristu se dokazuje Boží zaslíbení toho, že člověk má vládnout nad stvořeným světem. Svědectví Krista jen dokazuje, že lidé jsou si odpovědni za uspořádání života ve světě.

Jakoubek již během své kazatelské činnosti hlásal, že křesťan má „následovat Krista v životě i v mravech. Neprávem si osobuje jméno křesťan ten, kdo tak nečiní.“⁶⁷ Kristus říká: „*Já jsem Alfa i Omega, počátek i konec.*“ Podle J 1,3 „*Všecky věci skrze něj učiněny jsou, a bez něho nic není učiněno, což učiněno jest.*“ On je středem církve obecné, je vzorem všech křesťanů, které osvěcuje a posiluje v jejich víře k jeho Otci, Hospodinu. Pro Jakoubka „všeliké krásy vnitřnie Kristus jest počátek v dušech lidských. Kristus také ukázal velikau k člověku lásku, větší než-li k anděluom, v tom, že za nás umřel a ne za anděly... Kristus je zajisté jako studnice najprvnější.“⁶⁸

Křesťan, který má za vzor a ideál Krista, dovede se vyhýbat hříchům a pokušením a dovede následovat jeho ctností. Ten, kdo se pro Krista zřekne všeho pozemského, má naději na vítězství „protož nynie mají lidé ten úmysl mieti, chtieti všecky věci pro Krista, domy, dědiny, bohatstvie etc. opustiti. A ktož toho nečiní, ten nenie hoden bojovati v boji Páně proti Antikristu etc.“⁶⁹ Vzájemná svornost křesťanů má být jejich znakem „naopak nesvornost je vlastní údům Antikristovým; nebo jako v pekle sú nesvorní, tak i zde zlí, kteříž Boha nemilují, ale ustavičně se sváří.“⁷⁰ Se svorností a jednotou souvisí chudoba a trpělivost, na které Jakoubek klade velký důraz. Etické důrazy - chudoba a trpělivost jsou rozpracovány níže.

⁶⁷ Šimek, S XL

⁶⁸ ke christocentrismu Jakoubek, S 26-27, 45, 482

⁶⁹ Jakoubek, S 451

⁷⁰ Jakoubek, S 381

Jakoubek nabádá křesťana, aby se odvrátil od tohoto světa a konal jen to, co je blízké věčnému životu. Supranaturalismu Jakoubek uplatnil již dříve ve svých kázáních,⁷¹ v nichž se dožaduje, aby duchovní ctili chudobu. O autorově supranaturalistickém smýšlení jsou důkazy na mnoha místech jeho „Výkladu na Zjevení sv. Jana.“ Například: „Jednoho každého člověka tělo jest pravá šelma, kteráž bojuje proti člověku a chtěje si ho podmanit.“⁷² Život pro křesťana na tomto světě je utrpením „hle, toť život náš, že hrozno jest živu býti na světě dobrému křesťanu!“ Proto má být křesťanu tělesná smrt vysvobozením, ne trestem. Křesťan má „raději tisíckrát podstoupiti smrt tělesnou než dopustiti se smrtelného hříchu.“ stejně tak na jiném místě „Lépe by bylo člověku tělesně umřít stokrát, nežli ctnosti viery a lásky ztratiti. Ale zachovati bohatství a život přirozený chceme, a vieru potracujeme. Jsme-li tedy moudří?“ Zde vnímám zmínku o pojetí víry a pojetí ctností víry a lásky za výraznou. Etickým ctnostem - víra, láska, naděje je věnován poslední oddíl této práce.

Trpělivost je ctnost dle Jakoubka velmi „řiedká“⁷³ mezi těmi, kteří snášejí utrpení a příkoří. Trpělivost je hořká, ale dává dobré. „*Kdo trpí pro spravdnost, bude mít z toho mnoho užitku a dojde království nebeského,*“ verš z Kázání na hoře.⁷⁴ Jakoubek k tomu dodává „ona zajisté trpělivost jest jako kupectvie, za niž se kupuje království nebeské a darové zde dávají se nebeští.“⁷⁵ Čím více člověk trpí, tím více Bůh dává odplaty, je-li mu věrný. Trpělivost ve věrné službě hříchy zastavuje, avšak jde ruku v ruce s úzkostmi a bolestmi. Tam kde je dostatek trpělivosti je i láska, která posiluje. Také pokora je blízká trpělivosti.

K Jakoubkově výkladu,⁷⁶ co je to trpělivost, stojí následující: „Nebo trpělivost jest některaká ctnost k skročení všech hnutie nezřízených a prchlivých, takže se nedopauští popúzeti, a řeči protivné stavuje a člověčí mysl jako na uzdě drží a kázeň srdci dává a upokojenie duši puosobí.“

Ježíš se ujímá těch, kteří trpí pro spravedlivou věc, i takovou, která nemá co do činění s vyznáním jeho jména. Ježíš přijímá každého pod svou ochranu, do své

⁷¹ př. *Beati pauperes spiritu.*

⁷² Jakoubek, S 500 a dále S 614-615, 440

⁷³ Jakoubek, S 34

⁷⁴ Mt 5,10 „Blahoslavení chudí duchem.“

⁷⁵ Jakoubek, S 35

⁷⁶ Jakoubek, S 160

odpovědnosti. Až ve chvíli utrpení a odpovědnosti za své činy si člověk, který je pronásledován pro spravedlnost, uvědomuje - kdo je Kristus. Křesťan je veden Kristem, aniž by si toho byl vědom, že se odvolává ke Kristu. A tím se vyznává jako křesťan. Je to zkušenost, která nás 'stíhá' v nejrůznějších oblastech života.

Příklad a následování Krista má každého člověka vést a přitahovat a tím ho odklánět od náklonnosti k „lakotě, vožralství, plnosti břicha, prázdnotě světské...“⁷⁷ Každý křesťan je povinen církevní obci prospívat a sloužit duchovním a světským úřadem).⁷⁸

Jakoubkovo nabádání křesťana usvědčuje v tom, že je každý v rukou moci satana. Satana, ďábla, draka, který v nás působí, že Ineme ke světu a jsme jím bezustání sváděni k hříchům. Právě drak či šelma zbavuje křesťana dobrých skutků „protož hněvem, lakomstvím, zlobivostí anebo freji člověka poráží... naše tělo jest náš zrádce ďábla proti nám.“⁷⁹ Častokrát Jakoubek opakuje pohrdání tělem a životem „protož již zřejmo jest, že tělo naše biedný a najmrzutější žalář jest a stien duše vniže krásné, jenž jest obraz Boží.“⁸⁰ Proto právem patří mučedníkům památka v den jejich smrti, nikoli v den jejich narození.

Kraličtí si pokládají otázku: kde je a jak vypadá to zjevení Boží? Je jasné, že vrcholem, středem i základem zjevení je Ježíš Kristus „*je Alfou a Omegou*“ všeho. Tedy Ježíš Kristus je střed Božího zjevení a zároveň Nového i Starého zákona. Na Starý zákon Kraličtí dávají stejně velký důraz jako na Nový, celé Písmo je jednotou. Kraličtí jsou přesvědčeni, že Ježíš Kristus je přítomný již ve Starém zákoně. Dokladem je např. Iz 6,1 „...*viděl jsem Pána sedícího na trůnu vysokém a vyzviženém, a podolek jeho naplňoval chrám.*“⁸¹ Z toho však nevyplývá, že by Bůh nepromlouval a nenechával se poznat jinak než v Kristu. Kraličtí uznávají, že Bůh mluvil už k prorokům a skrze proroky. Ale už se více nezmiňují o zprostředkování zjevení.

⁷⁷ Jakoubek, S 519

⁷⁸ Jakoubek, S 414 „Jakáž viera, takováž láska; jakž věří kto, tak i miluje; a jakož věří a miluje, tak naději má. A jakž věří, miluje, naději má, tak skutky činí... Jestliže mieru viery má velikau a velikú lásku, a tak tehdy má veliké skutky a silné a tak veliký dobrý život a veliké dobré příklady.“

⁷⁹ Jakoubek, S 458

⁸⁰ Jakoubek, S 520. Často připomíná Př 3,12 „Vždyť Hospodin domlouvá tomu, koho miluje, jako otec synu, v němž nalezl zalíbení.“

⁸¹ namátkou i z jiných sz knih: Gn 12,3 22,6 Ex 23,19 24,8 Nu 19 Sam 22,2 Job 42,8 aj.

V době první české reformace od 12. století určovala směr především autorita Písma. Princip autority Písma měl své ohnisko v evangelijní zvěsti, hlavně v Kázání na hoře a v nadějném výhledu ke konečnému dovršení Kristova kralování na světě. Doba druhé české a současně evropské reformace 16. století byla charakterizována vázaností autority k celku zvěsti Písma. Naděje v konečné vítězství Kristovo se tak zúžilo na rozjímání o osobním věčném životě a částečně tak ztratilo na etickém dosahu společenském. Obě reformace slovy Molnára v příspěvku s názvem „Cesta Bratrské theologie“ se snaží o podrobování se „pravdě, kterou je Kristus.“ Během působení Jednoty Bratrské je kladen zřejmý důraz na podrobování se pravdě. Dle Molnára „je tím určována teologická zvláštnost (ve spojení obou důrazů – obou reformací) Jednoty Bratrské, určuje její význam v dějinách církve.“⁸²

Boží podstata je podle Kralických pro lidi tajemná, neuchopitelná a nevystižitelná. Tajemnost Boží souvisí s tím, že Bůh je zcela rozdílný od ostatního stvoření, protože je transcendentní. Oddělenost od světa vyjadřuje i pojem svatost: „svatý znamená zvláštní, nejdůstojnější, ode všech jiných bohů oddělený, nic v sobě nečistého, nespravedlivého nemající.“⁸³ Stejně tak i pojem hrůza, hrůznost⁸⁴ svatosti Boží, je pojem etický. Hrůza svatosti Boží pramení z etické 'diskvalifikaci' člověka v hříchu.

Shrnutí

Pro Jakoubka a pro Kralické je Kristus Pánem a Spasitelem světa. On zvítězil nad hříchem a nad smrtí a křesťané jej mají následovat v životě a mravech. On je středem a zakladatelem prvotní církve. Kristus je mezi lidmi přítomný, posiluje je ve víře Bohu, Hospodinu, Jeho Otci a dává jim naději na spasení. Oba prameny – Jakoubek a Kraličtí – bez rozdílu nabádají věřící k následování Kristova příkladu, žítí v chudobě a čisté víře. Křesťané se mají pro Krista všeho zříci, vystříhat se pokušení a hříchu. Avšak jistý rozdíl je v pojetí následování Kristova příkladu. Pro Kralické je Ježíš Kristus vrcholem, středem zjevení. Člověku v něm byla dána víra v něho a Slovo Boží. Pro Kralické princip autority vychází z evangelia, především Ježíšova Kázání

⁸² Molnár, A. Cesta Bratrské theologie. *Křesťanská revue*, 1957. č. 24. S 18-24

⁸³ Souček, S 23

⁸⁴ podle pojmenování a vyjádření Otty, R. *Das Heilige/Posvátno*.

na hoře. U Jakoubka je pro křesťana tělesná smrt vysvobozením uváděná příkladem, že podstoupení tělesné smrti je spíše 'přijatelné', než se dopustit smrtelného hříchu; je zde zřejmá výrazná na oddělenost ducha od těla.

5.2. Církev – společenství Krista, církev jako úkol pro křesťana

Jakoubkovo pojetí církve se odvolává na Dionysia. Mluví o třech církvích: „rytěřující, svítězilé aneb spící.“⁸⁵ Stejně tak církev člení Hus a Origenes. Církev je tam, kde je jednota a spravedlnost. Církev má posilovat a ochraňovat každou věrnou duši, která je pokoušena a sváděna ďáblem v bídě a chudobě.

V Janově Zjevení Jan píše dopisy sedmi sborům, které jsou obecnou církví. To, co sborům adresuje, platí pro celou církev, stejně jako když Kristus mluvil ke svým učedníkům ve smyslu „*kdo má uši slyš*“. Prvotní církev má povinnost jít příkladem kázně a poslušností „nebo ten lid, kterýž pravdy Páně slyší a přijímá, jako svícnové má býti.“ Je to církev Kristova, která má zářit, a tak osvěcovat každého člověka, který přijde na tento svět, proto církev 'osvícená'.

Svícen je dle Jakoubkova výkladu znamením jednoty a svornosti, a Jakoubek dodává: „kteřížto svícnové v církvi prvotní byli sú, k nimžto máme patřiti.“⁸⁶ Temnota patří do pekla, protože je symbolem zatracení, naopak světlo je znakem Pána Ježíše Krista. Ježíšova slova „*Vy jste světlo světa*.“ jsou jen potvrzením toho, co znamená církev 'osvícená'. Proto Jan viděl obnovení církve právě skrz sedmero svícňů, shodně jako sedm pilířů církve. Ty mají mít sedm darů Ducha svatého, ty mají být každému příkladem. Dávají křesťanům naději a víru „kteříž se mají přepalovati a kovati jako zlato, aby měli zlatý život, vieru a lásku.“⁸⁷

K sedmi dopisům církvím, svícňům, patří neoddělitelně sedm rohů Beránka, darů Ducha svatého, které mají být příkladem. Jakoubek ve svém „Výkladu na Zjevení

⁸⁵ Dionysius Areopagita. *De Ecclesia*.

Jakoubek, S 598 „Tak ktož z křehkosti aneb z nevědomie svého zabíjejí duši, mají, jakož die Origenes, do jednoho města v potomním času utéci, kdež by se očistili, totiž v církvi rytěřující, svítězilau aneb spící.“

⁸⁶ Jakoubek, S 52

⁸⁷ Jakoubek, S 54

svatého Jana“ rozepisuje dary Ducha⁸⁸ na: ducha moudrosti, aby člověk osvícený duchem moudrosti ve všem patřil Bohu; dar bázně před Bohem; ducha rozumu – poznání trojiční víry; ducha božského umění – dává poznat věci potřebné k víře; ducha dobrotivosti – ctění Boha; ducha rady; ducha síly – myšleno přijímáním těla a krve Kristovy, které posilují ducha a čelí nástrahám satana.

Boží slovo je Syn Boží. Boží slovo je řeč, která vychází z úst Božích. Jakoubek ke Zj 4 vykládá význam „*otevřených dveří do nebe*“ následovně. Nebe je prostředníkem duchovních věcí, které jsou darem Ducha svatého a lásky, milosti Boží i zákon – slovo Boží, má v sobě skryté a tajné duchovní věci. Nebe nám je „ukazuje“ zvláštními znameními. Svědectví slova Božího a jeho skutečné vyznání má pomáhat a ochraňovat člověka proti svodům satana. U Mt 10,32 Kristus říká: „*Kdožkoli tedy vyzná mne před lidmi, vyznámt' i já jej před Otcem svým, jenž jest v nebesích.*“

Má-li být církev svatých obrazem církve prvotní, je nutno, aby odvrhla i všechna ustanovení, která nejsou v souladu se zákonem Božím. Prvotní církev Kristova je Jakoubkův ideál, kterému se snažil celý svůj život a dílo přiblížit.

Nyní krátce přiblížím Jakoubka citací, jak dává důraz na půst a dávání almužen:

„Církev svatá ponúkajú nás ku postu a almužnám dávání. Neb puost málo platen jest bez modlitby a almužny, ponadž tyto tři věci jsou tři strany pokání. Neb pokorná modlitba jest shlazenie zlého mluvenie, almužna na potupu lakomstvie a puost na umrtvenie lakoty a smilstvie. A že almužna jest dvoje – jedna duchovnie (záležie na učení, na umění aneb neuměnlých na tresktání hříšných, na zpravení bludných) a druhá tělesná.“

V publikaci F. Boreckého⁸⁹ „Mistr Jakoubek ze Stříbra“ autor přibližuje Jakoubkovy postoje k církvi. Jakoubek se o církvi vyjadřoval, že je „postižena rozdvojením, a to je prý hlavně vinou Antikrista, proti němuž je však nutno bojovat nikoli zbraněmi, ale silou ducha.“ Jedině tak prý lze zachránit pravou církev, „církve svatých.“ Pro Jakoubka jak pojem Antikrist, tak církve svatých znamenaly dosažení konkrétního

⁸⁸ Jakoubek, S 459

Zj 13,1: „I viděl jsem šelmu vystupující z moře, kteráž měla sedm hlav a deset rohů.“

⁸⁹ Borecký, F. *Mistr Jakoubek ze Stříbra*. Spisy Kalicha, Praha : Kalich, 1945. S 14

cíle reformního myšlení. Jakákoli výtka adresovaná falešnému duchovenstvu patřila Antikristovi. Antikristovi „zosobňujícímu vládu pokušení i zla na zemi, a že drtí jeho spáry, sápadající se i na hlouček věrných Kristu, žijících s ním a on v nich – na ‘církve svatých’.“⁹⁰

Jakoubek však je přesvědčen, že právě český národ byl Bohem vyvolen ke zvěstování i obhájení Boží pravdy: „dar přivodí ku paměti, aby lidé byli toho vděčni a aby ve všech věcech vůle Páně vyhledávali naplnili, a v těch věcech aby nepýchali aneb ne své vůle, ale boží hledali a to sobě spasení obracovali.“⁹¹

Eucharistie znamenala zároveň také posilu v boji s Antikristem. „Krev Ježíše Krista najvíce spojuje obce v boji proti Antikristu, kterého sau přemohli také na tomto světě těchto dnuov, a činí pomoc přemáhati hříechy v duši a pokušení.“⁹² Jakoubek věřil, že Antikrist už přišel a působí zde na světě: „nynie kálovstvie Antikristovo kraluje, protož máme vážně prositi, aby královstvie jeho (Kristovo) zde v nás napraveno bylo... A nynie časuov Antikristových Kristus – slunce zatmělo se jest v srdcích, když více svět milují a od Krista odcházejí. Zatměl se jest i měsíc, totiž církve svatá stará, že se na ni málo ohlédáme.“ Zosobněného Antikrista hledá Jakoubek v papeži, ale také ve zlých panovnících „Všichni jednak křesťanští králové sau Antikristové.“

Za zmínku stojí rozdílné postoje Husa a Jakoubka v otázce kalicha.⁹³ Přestože byli ve shodě v mnoha názorech společného hnutí, přijímání pod obojí způsobou mělo svá úskalí v jejich rozdílném pojetí. Rozdíl mezi hlediskem Husa a Jakoubka v přijímání pod obojí tkvěl v tom, že Hus pojímal myšlenku kalicha jako novinku, pro jejíž uplatnění je třeba souhlasu odpovědných církevních míst, kdežto Jakoubkovi vyplynula potřeba přijímat z kalicha přímo ze znění příkazu Kristova. A protože se pod obojí přijímalo již v prvotní církvi, neshledával Jakoubek důvodu, proč by měl myšlenku Kristovu předkládat ke schválení církevním činitelům.

⁹⁰ Borecký, tamtéž

⁹¹ Jakoubek, S 108 II.

⁹² Jakoubek, S 249 dále 239 a 268

⁹³ Borecký, S 26-27

Jakoubek velmi vynikal v kritice kněžstva. Především ve svých mnoha kázáních⁹⁴ nešetřil kněžské stavy leckdy ostrou kritikou. Je tomu tak proto, jak píše Flegl ve svém příspěvku do Křesťanské revue s názvem „Žižkova zbožnost“,⁹⁵ že slovy Jakoubka „nejvíce satan bojuje proti těm, kteří sau větší a zprávcové cirkve.“ Velmi výrazně napadá špatné kněze: „kněžstvo bludné, bohaté jest spolu jedna Jezábel... kněžstvo a svęcenci viece se klanějí mamonně, totiž slávě, cti, přízni lidské nežli Bohu samému...“ A dále souhlasí s odnímáním majetku kněžím: „již sám Buoh přikládá ruku, kněžstvo ochuzuje. A dnes na těch, kteříž zbožím potupují, líbí se Bohu... Nebo, drak napustil bohatstvie v kněžstvo a rozkoší, tehdy Pán pro spasenie kněžstva zpuosobuje, aby světští a zemští od kněžstva odjímali bohatstvie a pozřeli v se ta zbožie.“ To znamená, že Jakoubek vidí nástroj Boží ve světské moci, která odnímáním kněžského majetku působí v intencích Božích k ozdravení poměrů v církvi.

Podle Jakoubka Bůh skrze Krista ukazuje svou milostí a vůlí dostat lidstvo ze své izolace a hříšnosti a uvést jej do společenství, kde naleznout svého pravého Boha. Právě prostřednictvím církve Bůh shromažďuje všechen lid bez rozdílů jazyků, národností, stavů. Jasnou ‘ukázkou’ a klíčem k porozumění Božích plánů je starozákonní příběh lidu Izraele. Bůh volá církve a vysílá ji mezi lid, který Krista dosud nepoznal. Církve vedena Duchem svatým zvěstuje evangelium, zvěstuje Krista jako Pána a Spasitele mezi národy a v různých oblastech života. Význam víry tak stále více vzrůstá.

Kraličtí kladou na církve tak veliký důraz. Souček se vyjadřuje slovy: „Někde ji skoro – ovšem přece jen s výhradou - ztotožňují s Božím královstvím.“⁹⁶ Církve je nepřímou součástí eschatologického království Božího a víry v ně.⁹⁷ Církve, její shromáždění i prostředky nelze obcházet, protože církve je nezbytná pro plný

⁹⁴ např. Jakoubek ze Stříbra. *Betlémská kázání z roku 1416. Česká postila*. aj.

⁹⁵ Flegl, M. Žižkova zbožnost. *Křesťanská revue*, 1974. č. 41. S 180
citáty u Jakoubka, S 287, 129, 115 a 72 II.

⁹⁶ Srv. Mt 11,11“ ...nepovstal větší nad Jana Křtitele; ale kdo jest menší v království nebeském“
Kol 1,13 „Kterýž vytrhl nás z moci temnosti a přenesl do království milého Syna svého.“ dále z výkladu: „t. hned zde do církve, kdežto tvář Boží veselou spatřující, jež té radosti ... okoušíme a v jisté naději toho čekáme, že po smrti a ovšem po vzkříšení do života věčného přeneseni budeme; podle čehož jako by se to již tělesně stalo, že jsme v Kristu a na nebi posazeni, věříme.“

⁹⁷ Souček, S 100

křesťanský život. Kdo by ji chtěl obejít, ten pokouší Boha.⁹⁸ Je to proto, že každý je závislý na druhém, že duchovně není nikdo soběstačný.⁹⁹ Církev je sice pozemskou institucí, která má svou dlouhou historii, ale je hlavně Božím dílem. Církev je závislá na Boží milosti, je sborem vyvolených.

Třemi základními znaky pravé církve, které uvádějí Kraličtí, jsou: slovo, svátosti a život. Stejně znaky nalezneme ve Sk 2,42 „zůstávali v učení apoštolském, a v společnosti, a v lámání chleba, a na modlitbách.“ Je důležité zmínit, že Kraličtí život nestaví nad učení nebo svátosti. Vše je pro ně na stejné úrovni.

První ze znaků pravé církve je právě čisté učení, které je cestou ke spasení.¹⁰⁰ Kraličtí považují pravé učení dokonce za největší poklad církve a úkol služebníků církve. Na více místech Písma je čisté učení přímo základem víry a jedinou zbraní v ruce církve.¹⁰¹

Funkce církve spočívá v učení evangelia – v kázání. Církev je přece církví Božího slova – to je jeden ze znaků pravé církve. Proto i bohoslužebné kázání je tím pravým slovem Božím. Avšak Bůh nepromlouvá jen slovem Písma, ale skrze poselství Krista. Ačkoli církev je hlasatelkou slova Božího, je právě toto slovo jejím základem a měřítkem: „Slovo jest principem církve, prostředkem, jímž si Bůh církev buduje.“¹⁰²

Jediným základem víry, zdrojem náboženského poznání a jedinou cestou k Bohu je zvláštní zjevení (revelatio specialis), které se stalo skrze Ježíše Krista, skrze proroky, apoštoly a evangelisty a bylo zachyceno v Písmu. Písmo je pravidlem víry i života.¹⁰³ Písmo je pro Kralické jednotícím prvkem, je základem a normou víry, normou čistého učení. Čisté učení je nezbytným znakem pravé církve, na který

⁹⁸ tamtéž;

Srv. Mt 4,7 „Nebudeš pokoušeti Pána Boha svého.“

⁹⁹ Srv. 1 Pa 21,9 „Není žádného tak svatého a dokonalého, aby nepotřeboval druhých.“

¹⁰⁰ Srv. Mt 10,2 „A budete v nenávisti všechněm pro jméno mé, ale kdož setrvá až do konce, tenť spasen bude.“

¹⁰¹ Srv. 2 Te 2,9 1 Tim 1,19 Pt 2,2 nebo Joz 6,20

¹⁰² Souček, S 108

¹⁰³ Souček, S 21

Kraličtí kladou silný důraz. Čisté učení má církev hledat, hlásat a hájit,¹⁰⁴ protože je to její povinností, základem a službou.

Kraličtí zároveň brojí proti falešnému učení, které označují za největší zlo. Kladou si otázku, proč Bůh vůbec dopouští falešné učení? Odpovídají si: „jednak proto, aby víra pobožných byla zkušena, jednak proto, aby nevděčnost bezbožníků byla pomstěna.“¹⁰⁵ Právě falešné, lidské učení a náboženství lidí je Kralickými považováno za největší hřích.¹⁰⁶ Tak zvané náboženství světské, vymyšlené lidmi, „jest hříchem a mrzkostí, ohavností neb prokletím... před Bohem, již pak jakkoli slibné, stkvoucí, slavné, nákladné, neb i útrpné; nebo bývá samorostlé, bývá bez víry.“¹⁰⁷ Přitažlivost falešného učení pro lidi Kraličtí chápali jako projev lidské hříšnosti, jako touhu po zdánlivém štěstí a smyslné radosti.

Bratří bojovali vždy za slovo Boží, na kterém tradice a dogmatika musí stát. Písmo je pro ně jediný pramen víry a jediná cesta k Bohu – vytýkali katolictví spekulace nad vírou, které považují za nepravé oklidy, jak se dostat k Bohu jinak. Katolictví považovali za falešné učení. Stejně tak odmítali cestu mystického zážitku, rovněž neuznávali takzvané ‘znamení z nebe’ ve smyslu zázraků. Takové ‘znamení z nebe’ považovali nejvýš za pouhé potvrzení Božího slova. Slovo Boží je vždy nad všechny znamení a zázraky.¹⁰⁸

Bratří si zakládají na slovu Božím a na čistém učení více než na zázracích. Zázrak není neklamným důkazem pravdy. Staví-li se někdo proti zjevné pravdě Boží, zázraky mu jistoty nedodají. Zdrženlivost k divům a zázrakům koření v odporu k zázrakům „Antikrista“ (kterého shodně s Jakoubkem ztotožňují s církví římskou). Touha po zázraku může být projevem nelegitimní touhy obejít se bez víry a rovnou ‘vidět’. To jsou některé reformační rysy Kralických, v nichž vysvítá kritika katolictví – vyčítají mu jakýsi eschatologický ráz víry, křivou linii ve vztahu k Bohu. Toto je v úzkém spojení s pojetím hříchu.

¹⁰⁴ Souček, tamtéž

¹⁰⁵ výklad k Dt 13

¹⁰⁶ Srv. Př 14,34 „Spravedlnost zvyšuje národ, ale hřích jest ku pohanění národům.“

¹⁰⁷ výklad ke Kol 2,23 a Ř 14,23

¹⁰⁸ výklady ke 2 Tes 2,9 a Dt 18,22 jinak dle Součka, S 21

Dalším znakem pravé církve jsou svátosti. Svatost církve závisí na Božím odpuštění. Církev je a má být natolik stálá, že proti ní „brány pekelné nic odolati nemohou.“¹⁰⁹ Svátá církev obecná je v principu jediná na světě, je rozdělena na menší celky. Těmi celky jsou „sborové a shromáždění svatých“, není z toho však patrné, zda Kraličtí mysleli na různé sbory nebo taky různé konfese – denominace.

Kázeň v životě, jako jeden ze základních znaků církve, je pro čistotu církve nutná. Avšak sami Kraličtí vědí, že dokonalá církev není možná. Nezapomínají, že i v církvi jsou mezi Božími vyvolenými 'ztracenci' a že teprve posledním soudem se „vyčistí zrna od plev“; podobný obraz najdeme u Mt 25,32: „*shromáždění budou před něj všickni národové. I rozdělí je na různě, jedny od druhých, tak jako pastýř odděluje ovce od kozlů.*“ nebo u Mt 3,12 „*...a shromáždí pšenici svou do obilnice, ale plevy páliti bude ohněm neuhasitelným.*“

Shrnutí

Prvotní 'osvícená' církev Krista je Jakoubkův ideál, kterému se snažil celý svůj život a své dílo přiblížit. Jakoubkovým výkladem Janova Zjevení se prolíná výrazná zmínka o darech Ducha svatého, které mají platit za příklad každému křesťanu, a bude-li je křesťan „kovati jako zlato“, čeká jej „zlatý život, viera a láska“. Jakoubek dále velmi vynikal v kritice církve, kněžstva a jeho falešného učení. Kritizoval zmařilý život kněžstva a jeho pokleslé mravy a hlásání falešného učení. Naopak se snažil ve svých kázáních vyzdvihovat mravnost (někdy možná významněji než důraz na čisté učení) a ukazovat na prvotní církev, která byla vedena Duchem svatým a dary Ducha svatého. Pravá církev má zvěstovat evangelium, Krista jako Pána a Spasitele mezi národy a v životě. Význam víry a poslušnosti ke Kristu je velmi výrazný. S Kralickými byl Jakoubek zajedno v odporu k zázrakům „Antikrista“, chápaného jako církve římské. Oba postoje tvrdě odmítaly falešné učení, mylné proroky a zázraky. Avšak rozdíl vidím v pojetí církve jako instituce. Zatímco Jakoubek učení a mravy katolické církve leckdy ostře kritizoval, Kraličtí kladou na církev veliký důraz. Církev je nezbytná pro plný křesťanský život a nelze ji nijak obejít. Církev je pro Kralické závislá na Boží milosti, je považována za sbor

¹⁰⁹ Souček, S 106

vyvolených. Základem církve je čisté učení Písma a křesťanova mravní kázeň v životě v Jakoubkově pojetí.

5.3. Hřích a trest

U Jakoubka ze Stříbra jsou hříchy hlavní překážkou pravého pokoje. Vnitřní pokoj je závislý na očistění od hříchů, „v upokojení s Bohem a v dobré svornosti bližních.¹¹⁰“ Hlavní hříchy definované Jakoubkem jsou „lakomství, loupeže, pejcha a nevěra“. Stále připomíná desatero a jeho přikázání a volá po pokání.

Zlo má být trestáno a nemá být trpěno, máme naslouchat Kristu a přijímat dary Ducha svatého, slova Páně a to s bázni, poctivostí a pokorou.¹¹¹ Někteří pokrytci až do své smrti budou konat hříchy a zlo, protože je nepochopí a nebudou jich litovat ani napravovat. Jakoubek uvádí dobrý příměr k tomu, jak nesnadné je přestat se zlem. Porovnává nádobu, která již dlouhou dobu je určena na odpad, ta špína a zápach se v nádobě tak zakoření, že není možné ji zcela vyčistit. Tak stejně je lidská přirozenost nakažena „od dětinstvie hněvem, nenávistí, hořkostí, pýchau, smilstvem – nesnadně ty věci vycházejí z hrnce hliněného, těla našeho. A tak hluboce ty zlé věci vkořenily, že vytrhány býti nemohau skrz probuzování, radu, nemoc a skrz rány božie...“¹¹²

Veškeré zlo a utrpení, které Bůh dopouští, Bůh činí zcela vědomě a úmyslně. Trestání má člověka neustále směřovat k pokání a napravovat jeho pochroumané svědomí. Pokud máme obstát při Božím soudu a dojít do Království Božího, musíme hodně trpět. Jakoubek píše: „a jestliže svatí máme býti, mnoho od šelmy trpěti musíme.“¹¹³ Jedině trpěním protivenství nenávistivých lidí věřící dokazuje a ctí lásku a Boží milost. V utrpení a Božích odplatách Jakoubek stále připomíná utrpení Krista jako vzor hodný k následování. Tím že Kristova duše 'potupila' svět a „patřila na slávu božstvie a radovala se v umučení... a nebes žádá a věci potupila dolejšíe a

¹¹⁰ Jakoubek, S 111

¹¹¹ Jakoubek, S 115

¹¹² Jakoubek, S 618

¹¹³ Jakoubek, S 530

zemské, lehko jest jí trpěti žaláře a zámuky a mauky,¹¹⁴ avšak naše duše je příliš svázaná v těle a s tělem, a proto se jí 'nechce' trpět pro Boha.

Jsme lidé hříšní, proto na nás Bůh sesílá nové rány, kterými nás chce vyplatit. Trestá nás dalšími ranami, abychom nebyli hluší k jeho volání, následování Krista, učení a vedení příkladného života. Všichni jsou povoláni, každý má šanci stát se těmi, které Bůh vyvolí. Ovšem za přicházejících Antikristových dní bude v křesťanech méně a méně naděje, víry i lásky, protože, jak dodává Jakoubek „...roztrženie, bludové, hriechové všickni na najvyšie se rozmohli, lásky žádné, takže ani kázanie neprospeievá tomuto lidu svedenému...bude puštěna kosa.“¹¹⁵ Církev a tak i každý věrný bude trpět mezi zlými stejně jako Kristus „*Jako lilium mezi trním...* (Pí 2,2).“

Aby člověk ustál zkoušek a utrpení, Bůh mu dal dary jako pokoru, trpělivost, bázeň a je jen na nás, jak s nimi naložíme. Tyto uvedené dary, ctnosti se prolínají celým Jakoubkovým „Výkladem na Zjevení sv. Jana.“ Právě na ně je kladen etický důraz. Bůh miluje ty, které trestá.¹¹⁶ Máme přijímat kázeň Boží, ať se nám to líbí, nebo ne.

Předzvěstí příchodu posledního soudu se bude církev nacházet v koncích jako tonoucí se „panna – cierkev svatá – má moře proti sobě, u vieře jest jako na lodí, svět proti ní s střelami mnohými lakomstvie, marné chlauby, hněvu, ukrutenstvie...“¹¹⁷ Podle J 13,7 Bůh říká: „*nevíte nyní, co činím.*“ Zdá se nám to zlé, když přicházíme o bohatství a zdraví; ale pak před 'branami Božího království' poznáme, že vše učinil Bůh pro naše dobro. Projevy Boží lásky a milosti se mohou také projevovat ve znamení chudoby, nemocí nebo trápení.

Jedno z Jakoubkových kázání¹¹⁸ začíná slovy napomenutí Ducha svatého: „Obratť se – totiž vy hříšníci a hříšnice, jenž jste se ode mne odvrátili k marnostem tohoto světa, k rozkošem vašeho těla, k chytrostem lstivého d'ábla.“ Dále všechny posluchače 'ubezpečuje' v tom, že tímto špatným chováním připravili svou duši o spasení a nabádá je slovy: „odvraťtež se skrze věrné pokánie od světa marného ke

¹¹⁴ Jakoubek, S 586

¹¹⁵ Jakoubek, S 628

¹¹⁶ Srv. Pí 3,12 „Nebo kohož miluje Hospodin, tresce, a to jako otec syna, ježž libuje.“

¹¹⁷ Jakoubek, S 672

¹¹⁸ Jakoubek ze Střibra. *Betlémská kázání z roku 1416*. přep. Sita, K. Praha : Blahoslav, 1951. S 19. dále jen Jakoubek. *Betlémská kázání*.

Mně, věčné pravdě... spravedlivému.. .zde naleznete spasenie duše své.“ O pár řádek dále znovu své posluchače vybízí k obrácení k Pánu Bohu slovy: „ A protož, chceme-li býti praví kající, otvraťme se úplně ot hřiechův, je v mrzkost vezmúce a v ohavnost, a obraťme se ku Pánu Bohu, milující Pána Boha ze všeho srdce.“

Jakoubek po vzoru Krista opakovaně vyzývá, aby křest'ané nehřešili, chovali k sobě navzájem lásku. Nejdříve „aby bližnieho tresktal z hřiechu,“ a pak, aby viníkovi odpustil jeho vinu. Protože všichni křest'ané mají žít v lásce Boží, mají jednoho jediného Boha Otce, jsou jedné víry a vyznávají jeden křest Ježíše Krista na odpuštění hříchů a mají jednu matku Svatou církev a „k témuž blahoslavenství svú žádostí táhnú.“¹¹⁹ „Kdo hřeší navenek, má být potrestán veřejně, jako pyšný člověk, protože i jeho pýcha je zjevná. Stejně je tomu i v případě hráče o peníze, i člověka, který se veřejně protiví proti Boží pravdě.“ Zachovat se máme dle epištoly Tim 5,20: „*Ty pak, kteříž hřeší, přede všemi tresci, aby i jiní bázeň měli.*“ a o verš dále stojí: „... *nepřiúčastňuj se hříchům cizím. Sebe samého ostříhej v čistotě.*“ V druhém případě Jakoubek dodává: „Pakli jest hřiech tajný, tajně má býti tresktán. Neb tak tresktati bratra svého dlužen jest každý a zvláště my knežie dlužni jsme tresktati zevné hřiešníky.“

Závist, jeden ze hříchů, je Jakoubkovými slovy: „žádost nezřiezená, jížto člověk chce aneb žádá svému bližniemu zlé a nedobré, aneb Pánu Bohu. A Jakožto rozmnožila se pýcha i lakomstvie, též závist, avšak závist jest těžší hřích, nežli jiný každému člověku. Neb v každém jiném hřieše jest nějaké kochánie a libost a některá, ale v závisti i žádné líbosti nenie.“¹²⁰ Později ve své řeči také připomíná vysvětlení závisti Augutinovými slovy: „Závist jest zlost aneb bolest z (š)češtíe bližnieho svého.“ Závist slovy apoštola Pavla - z pýchy se rodí závist jako dcera z matky.

K pýše, jeden z hříchů, se dočítáme v jiném z Jakoubkových Betlémských kázání. To začíná následovně „Jakožto pokora vede člověka vzhuoru k spašení, též pýcha stieží člověka dolův k zatracení, jakož die Pán Kristus „Každý, ktož se ponižuje, bude povýšen, a ktož se povyšuje, bude ponížen.“ Dále pokračuje v kazatelském rozhorlení a dodává „A toť svatá žádost a toť pýcha nenie, neb to nenie

¹¹⁹ Jakoubek. *Betlémská kázání*. S 74-75

¹²⁰ Jakoubek. *Betlémská kázání*. S 76

neřádné milování.“ Pýcha, která člověka oslepuje, nedává na sebe znát v hříchu a brání „že nemohú múdrosti vody božské téci a plúti do srdce lidského.“ Je jisté, že pokora je užitečná oproti pýše, která je škodlivá.

V jiném dalším kázání¹²¹ Jakoubek viní ze hříchu všechny, bez rozdílu a ukazuje to na odkazu k Jr 6,13: „Od najmenšieho z najväčšieho z nich, až do najväčšieho z nich, všickni napořád vydali se v lakomství, anobř od proroka až do kněze všickni.“ Dále se zlobí nad modloslužebnictvím, kteří se provinují proti prvnímu Božímu přikázání slovy: „Ó, co jest nyní těch modlářov, ježto této modle, totiž lakomství, sě klanějí, a tak ot viery pravé pobiehají... Ale ty, ó člověče Boží, takových věcí utíkej, následuj pak spravedlnosti, zbožnosti, víry, lásky, trpělivosti, tichosti.“

Nemáme hřešit a provinovat se proti Božím přikázáním. Ta mají být nade všechny jiné pozemské zákony. Přeci tak Kristus učil své učedníky dle Mt 5,22 „*Ale jáť pravím vám: Že každý, kdož se hněvá na bratra svého bez příčiny, povinen k soudu státi. Kdož by pak řekl bratru svému: Blázne, povinen budeš pekelný oheň trpěti.*“ Křesťané nemají činit Boží přikázání ze strachu z věčného pekla ale z Boží milosti. Křesťané pro spásu mají odpouštět zlé a konat dobro, ale vždy pro Boží milost „*jenž jest svrchované dobré, k kteréž milostí rač nám dopomáhati.*“

Jak člověk může být spasen, když je hříšný? Byl Bohem stvořen k jeho obrazu, ale po prvním pádu se stává člověk prokletým. Kraličtí staví na pojmech „stvoření, pád a hřích.“¹²² I přesto, že se člověk po prvním pádu stal člověkem hříšným, nebyla mu vzata všechna naděje. Je tu naděje na spasení, vykoupění. Člověk se stal hříchem smrtelným, neboť odplata za hřích znamená smrt. Kraličtí vykládají smrt jako odsouzení k věčné smrti. Prvotním hříchem a následným pádem k člověku přistoupila hrůza ze smrti, plynoucí z hrůzy trestu.¹²³

Hřích se tak stal součástí lidské existence. Hřích je svou podstatou odloučení od Boha, snaha člověka být samostatný. Podle Součka Kraličtí vidí, že „hřích sedí hluboko, v samém jádru lidské osobnosti, k poznání hříchu nestačí hleděti na

¹²¹ Jakoubek. *Betlémská kázání*. S 35

¹²² Souček, S 50. Gn 1,27 a 3,19. Pro Kralické je Gn 2-3 stěžejní místo pro oblast pádu a prokletí člověka.

¹²³ Souček, S 51

jednotlivá přestoupení... zkáza jest hlouběji, zasazuje kořen člověka...“¹²⁴ Hřích způsobil ztrátu naší svobodné vůle, ale i ztrátu věčného života. Jak je již řečeno, základ hříchu je v odvrácení člověka od Boha, což je příčinou i rozvrácení lidských vztahů. Hřích je zároveň příčinou veškerého strádání, bídy a utrpení.¹²⁵

Kraličtí rozlišují mezi hříchy různé stupně, avšak pouze ve smyslu rozdílů mezi jednotlivými hříchy.¹²⁶ Je však nutno mít na paměti, že hřích jakožto odvrácení od Boha je jen jeden jediný. Je tu jisté napětí dvou hledisek. První hledisko je více etické, zaměřuje se na sociální etiku, respektive na kulturní poměry a hodnoty, a v tomto smyslu je možné odstupňování hříchů. Druhý pohled na hřích je čistě teologický, orientuje se na poměr duše k Bohu. Zde však nelze dělit nebo odstupňovat hřích, neboť každý přestupek odvrací člověka od Boha, a proto je to hřích stejně závažný. Podstatnou známkou hříchu jako takového je jeho úmyslnost/vědomost.¹²⁷

Kraličtí systematicky třídí hříchy do různých stupňů, které vyjadřují spíše míru „diskvality“¹²⁸ různých hříchů. Výklad Kralických k první kapitole Dt říká: „*První stupeň pádu byla... pouhá nevěra Bohu a řečem jeho... Druhý stupeň pádu jejich zjevné rouhání se Bohu a d'ábelských skutků jeho na ruby obracení, čímž své dřevní rady neupřímnost a nevěru pronesli. Třetí stupeň i pádu i hříchu jest jejich skutečná výtržnost a všetečnost proti zjevné záповědi Boží.*“ Podobně i u Iz 30,1 nalezneme pojetí 'stupňovitosti' hříchů: „*Stupňové hříchu se tu ukazují: 1. neposlouchati Boha, 2. sám sobě raditi a tu se založiti, 3. to vymlouvati a přikrývati; ale postačít' před Bohem co Adamovi a Evě věníky, 4. předce, což sobě uložil, urputně vykonati.*“

V obou ukázkách je společný první stupeň – začátek hříchu je v mysli, v srdci. To znamená falešné myšlení, neposlušnost a nevěru. Další stupeň je také duchovního rázu. To znamená utvrzení v neposlušnosti a nevěře a setrvání v ní; příkladem může být rouhání, přílišná sebedůvěra nebo vymlouvání. Teprve až poslední stupeň je

¹²⁴ Souček S 52

¹²⁵ odkaz ke Iz 1,19 a 53,4 nebo Job 5,6-7

¹²⁶ Souček, S 54

¹²⁷ poznámka k výkladu k Nu 15,22 „Bůh činí rozdíl mezi hříchy, kteříž se lidem naházejí z křehkosti a pobouzení a mezi zoumyslnými, proti svědomí...pak své milostivosti příklad ukazovati ráčí; odkudž každému i dověrnosti k Bohu i bázně jeho svaté nabývati sluší.“

¹²⁸ Souček, S 55, později paralela ke „kvalitě“ odplaty

konkrétní vnější čin. Je z toho zřejmé, že „podstata hříchu pro Kralické tkví v duchu.“¹²⁹

Jakoubek problém trestu vidí jako důsledek zla. Bůh trestá, aby se k němu ke Kristu člověk obrátil, protože čím více se srdce člověka obrací k pozemským věcem, tím méně miluje Krista. Tak čteme ve dvojpříkázání lásky u Mt 22,37: „*Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého a ze vsí duše své a ze vsí mysli své.*“ Bůh nás zkouší, některé chudobou, ale ani tak si nevzpomeneme na chudobu Lazarovu ani na Kristovu. Lidé si stěžují, nemají se rádi a navzájem se opouštějí. Skutky Krista nám dávají příklad, jak máme milovat, jak máme milovat Boha. Pokud ale jsme sváděni hříchy a pokušeními se dopouštět hříchů, dokazujeme jen svou nelásku k Bohu i nelásku až nenávisť k bližním. Bůh z nás odnímá hříchy prvotním křtem (nejprve od toho prvorozeného, potom od skutečného). Bůh nás musí zkoušet a nechává nás podstupovat mnohé rány. Činí tak proto, abychom byli očištěni a poznávali milost Boží. Očištění nastává i v zármutcích, nemocech ale i při modlitbě a naslouchání Božímu slovu.

Trest ve smyslu Kralických je účinek a důsledek zla.¹³⁰ Vystává zde otázka – kde se bere hřích, za který je zlo trestem? Člověk nemá hloubat nad zlem obecně, ale má si přiznat, že on sám je vinen, protože je hříšný. Za přítomnost utrpení ve světě není odpovědný Bůh, ale lidská vina. V kontextu vlastní viny je myšlenka trestu zcela oprávněná a není spekulativní. Kraličtí jsou přesvědčeni, že Bůh zlo vědomě připouští, že i zlo slouží dobrému. Je mnoho způsobů, kterými Bůh užívá zla k prospěchu dobré věci (zjevení Boží slávy, poznání, obrat k pokání, posílení v modlitbách, zkoušení víry, a jiné další).¹³¹ Podobně mluví Pavel v Ř 8,28 „*Víme, že všechno napomáhá k dobrému těm, kdo milují Boha, kdo jsou povoláni podle jeho rozhodnutí.*“

¹²⁹ Souček, S 55

¹³⁰ Souček, S 39

¹³¹ Souček, S 41

Shrnutí

Podle Jakoubka zlo musí být trestáno a nemáme je trpět. Hřích definovaný Jakoubkem jsou pojmy jako: lakomství, pýcha a nevěra, smilství či hněv. Projevy hříchu křesťana mají neustále směřovat jeho nápravě a k pokání, a tak upevňovat ve víře a následování příkladného života Krista. Naopak má křesťan naslouchat Kristu a přijímat dary Ducha svatého, slovo Páně, a to s bázní, poctivostí a pokorou. Církev a každý věrný bude trpět mezi zlými stejně jako Kristus. Jakoubek klade důraz na obrácení věrných od hříchů skrz pokání ke spasení, na lásku k bližním a následování příkladu Krista. Kraličtí staví na pojmech stvoření, pád a hřích člověka. Základ hříchu je v odvrácení člověka od Boha. Hřích je zároveň příčinou veškerého strádání, bídy a utrpení. Každým trestem Bůh připomíná jak Desatero, tak dvojpříkázání lásky. Bůh křesťana zkouší a nechává jej podstupovat mnohé rány, aby tak mohl být očištěn, poznával sebe a milost Boží. Trest je shodně pro Jakoubka a Kralické účinkem a důsledkem zla. Kraličtí jsou přesvědčeni, že Bůh zlo připouští, že i zlo slouží dobrému. Oba prameny uvádí, že Boží trest hříšnému člověku patří a má ho vést ve víře k Bohu a následování Kristova příkladu. Je zřejmé, že Písmo, modlitba k Bohu a vedení ctnostného života v kázni je pro Jakoubka a pro Kralické natolik podstatné a následování hodné, že nehodlají nikomu činit jakékoli výjimky, př. kněží, mnišstvo. Oba prameny zdůrazňují Desatero jako mravní závazek každého křesťana a vyzývají křesťany k jeho dodržování. K tomu připomínají čistou a pevnou vírou, kterou mají věřící posilovat častou modlitbou a pokáním.

5.4. Rozpoznání zla a dobra

Povinností pravých křesťanů v pojetí Jakoubka je, aby mezi sebou netrpěli zlo ani zlých. Povinností křesťanů je, aby všechny takové trestali a kárali „jako střelami postřelujícíce.“¹³² Jsou tedy vedle živých údů Kristových také údy mrtvé a údy Antikristovi „Protož, kteří sau audové Kristovi živí, kdež jest radost, pokoj, toť jest královstvie božie a nebe.“¹³³ A k tomu náleží všechny dary Ducha svatého, které nám

¹³² Jakoubek, S 255

¹³³ Jakoubek, S 421

Bůh propůjčuje: pokoru, trpělivost, stydlivost a bázeň, důležitá je i kázeň v životě křesťana. To vše jsou stále se opakující se jasné etické důrazy u Jakoubka – pokora, trpělivost, kázeň a vedení mravného života.

Na světě jen málokdo dovede rozeznat dobré od zlých. Pro dobrého křesťana je těžké rozeznat, co je dobré a co je falešné. Satan na sebe přebírá různá znamení Boží, ale jsou taková znamení „Vidieno jest jiné znamenie, totiž onomu prvínmu odporne: A, aj, drak.“¹³⁴ Toto vidění ukazuje boj proti církvi a proti každému křesťanu. Ďábel závidí církvi svaté, daří se mu páchat zlo a svádět věrné na svou špatnou cestu a oklamávat věrné svými bludy a nutit je ke klanění se modlám. Proto Bůh sesílal na pomoc církvi proroky, apoštoly a také Krista, aby ji napomínali a odvraceli od špatností a hříchů.

Rozpoznat dobré od zlých dovede podle Jakoubka jen ten, kdo má zvláštní dar od Boha: „Neboť kteří sú osvíceni jako orlice, uhodiet', kteří sú audové Kristovi, kteří věrní a příkladní. Pakli nebude osvícen, tehdyť zlé nazove dobré. Avšak ještě v uobci nenie jednota svatá, protož ještě nevidí se, by byla osvícená taková obec, aniž jest viděníe svícnuov, kteří by byli svícnové ti učiněni, když ještě přiměšují se zlí, nevěrní dobrým.“¹³⁵ Podobně najdeme i v dalším Jakoubkově výkladu „Vždyť ani vyvolení boží nejsou si jisti, smiluje-li se nad nimi Bůh.“ Nauku o predestinaci Jakoubek převzal od Viklefa „Veselte se všickni předvyvolení k bydlení v království nebeském, totiž v církvi svaté, nad obdrženým vítězstvím a nad zaslíbenau korunau, kteréž duojdau vyvolení po dokonání vítězství... přeš'astný boj, v kterémž kto setrvá v lásce, spasen bude.“¹³⁶

Podle pojetí Jakoubka je odplata i odměna určena těm, kteří přemohou zlo a budou střežit „skutkov Páně – viery, lásky, trpělivosti, pokory, čistoty,“¹³⁷ a těm, kteří se přemohou svým tělem, světem a i ďáblem. Pomsta musí být „těžká, ostrá a zjevná.“

Srv. Ř 14,17 „Království zajisté Boží není pokrm a nápoj, ale spravedlnost a pokoj a radost v Duchu svatém.“

¹³⁴ Jakoubek, S 456

Dále následuje výklad ke 2 Kor 11,2-3 „Neboť miluji vás Božím milováním. Zasnoubilť jsem zajisté vás jako čistou pannu oddati jednomu muži, Kristu. Ale bojímť se, aby jakož had svedl Evu chytrostí svou, tak nebyly porušeny mysli vaše, abyste se totiž neuchýlili od sprostnosti, kteráž jest v Kristu.“

¹³⁵ Jakoubek, S 51 a dále 475

¹³⁶ Jakoubek, S 480

¹³⁷ Jakoubek, S 133

Jakoubek na totožném místě dává příměr k ohni a vodě jako odpovídajícím živlům k potrestání hříšníků „nebo těžšie sú hříechové, protož musí, aby oheň byl přičiněn k vyčištění rzi; nebo skrz vodu některé poškvrvny nemohú shlazeny býti...“¹³⁸

Každý křesťan má činit pokání, jinak jej čeká trest a pomsta. Před záhubou a zatracením je pokání jediná možná cesta vedoucí ke spasení a naději. Kázání na hoře u Mt 5,8 je stále připomínáno: „*Blahoslavení čistého srdce, nebo oni Boha viděti budou.*“¹³⁹ Křesťané se vzájemně napomínat a nabádat k pokání po vzoru Krista, aby nebyli více trestáni. Než však nastane soudný den, nezbyvá než očekávat pomstu a setrvat v pokání ve smyslu Zj 3,18: „*Miluj a čiň pokání.*“

Bůh nás stále nabádá, abychom se odvrátili od tohoto světa k němu a naslouchali jeho 'hlasu' a ne mnohým viditelným falešným zázrakům. Kraličtí vyzývají k probuzení, abychom neztráceli čas, dokud je ještě čas na pokání. Toto koná Bůh s každou přicházející ránou, kterou sesílá na zemi. Bůh trestá zlé a dobré potvrzuje. Dobré nemá být zavrženo pro zlé. Výklady Kralických se opakují, že křesťané mají být pevní ve své víře a mají být utvrzováni ve všech člancích naší víry. Proto každý křesťan má vést křesťanský život, dbát všech přikázání a trpět veškerá příkoří, ale jedině tehdy můžeme čekat spravedlivé odplaty od Pána Boha. Odkaz na verš u Mt 5,10 říká to samé „*Blahoslavení, kteříž protivenství trpí pro spravedlnost, neb jejich jest království nebeské.*“

Odplata má různou 'kvalitu'¹⁴⁰ a přichází ne vždy bezprostředně po hříchu. To dokazuje výklad Kralických u Př 24,22: „*čas a chvíle, kdy Bůh trestati ráčí, jest jemu samému vědomá a známá... dosti se s pomstou přehlídá, na někoho pak pojednou jako past spadne.*“ Někdy však spravedlivý trest z lidského pohledu je v 'nekonečnu', to však Bratří vysvětlují na verši u Kaz 5,7: „*v den poslední to dokonale vše spraví (Bůh).*“¹⁴¹ Dle výkladu k Ez 18,4 se Bůh mstí a trestá dvěma způsoby – buď mečem, hladem, morem a nemocí, anebo vnitřně, odejmutím darů Ducha svatého: „*Hle, mně patří všechny duše; jak duše otcova, tak duše synova jsou*

¹³⁸ Jakoubek, S 192

¹³⁹ Jakoubek, S 514

¹⁴⁰ jde o paralelu k Součkově zmínce 'diskvality' hříchu, viz v předchozím oddíle o hříchu

¹⁴¹ Srv. Job 27,13 a 42,16

mé. Zemře ta duše, která hřeší.“¹⁴² Dary Ducha svatého jsou rozepsány v kapitole o církvi.

Odměnu Kraličtí neodpírají, ta je přijata, zůstává a je ještě povýšena na vyšší úroveň, „je zduchovněna.“¹⁴³ Pravým cílem je především duchovní požehnání a blahoslavenství. Kraličtí spojují pevnou víru s důvěrou v moc a účinnost modlitby – s vírou se odevzdávají do vůle Boží slovy: „Tvá vůle se staň!“

Shrnutí

Rozpoznat dobré od zlého pomáhají dary Ducha svatého, které se křesťanu dostalo od Boha. Odměna připadá jen těm, kteří překonají zlo a budou dbát na dobrou mravní kázeň v životě, naslouchat Písmu a činit pokání. Kraličtí poznamenávají, že odměna nemusí následovat ihned po vykonání skutku, protože Bůh odplácí vnějšně nebo vnitřně a ne ze skutků. Mnohokrát je pokání Jakoubkem i Kralickými zmiňováno jako jediná cesta ke spasení a naději. Následování příkladu Krista, život podle Písma a pokání jsou stále se opakující se jasné etické důrazy u obou srovnávaných pramenů. Bůh nás stále nabádá, abychom se odvrátili od tohoto světa k němu a naslouchali mu skrz Písmo, činili pokání a následovali Kristova příkladu dokud je čas.

5.5. Spasení a pokání; vyvolení a zatracení

Spasení je klíčové slovo Písma. Na základě příspěvku „K interpretaci slova spasení.“ J. Čapka¹⁴⁴ je spása uváděna v následujících významech:

„... spasení, záchrana, vysvobození, svoboda, zachování, uzdravení. Novozákonní spása je uprostřed života, v socializaci života. Znamená Ježíšův příchod, což je dovršení a naplnění starého zákona – to se odráží ve slově spasení. Spasení jako osvobození, záchrana a pomoc se v Novém zákoně neomezuje na duchovní statky,

¹⁴² dále také Ka 3,11a Zach 11,15. modlářství trestem Dt 28,64
podobně viděna odměna ve spirituální oblasti Ž 61,6 a 92,13

¹⁴³ Souček, S 45

¹⁴⁴ Čapek, J. K interpretaci slova spasení. *Křesťanská revue*, 1962. č. 29. S 124.

na niterno, na zászvętno, nýbrž děje se z Boží milosti právě uprostřed dějinné situace, kterou církev prochází. Novozákonní apokalyptika je tak dokladem toho, že Bůh koná své dílo spásy právě uprostřed dějin a v současnosti, v životě. “

Jakoubek uvádí tři podstatné věci,¹⁴⁵ které jsou potřebné právě se kajícímu křesťanu. „Najprvé milosti Božie předcházėjicie, neb ižádny nemóž z hřiechów povstati, aniž sę káti sám od sebe, leč Pán Bóh dá jemu tu milost. Druhé slušie k tomu posel Boží, kterýžto slovem Božím napomene jeho, aby hřiechów ostal a dobré skutky činil. A třetie, aby sę hřiešný vším srdcem ku Pánu Bohu obrátil.“

V příspěvku M. Flegla s názvem „Žižkova zbožnost“¹⁴⁶ se autor věnuje husitskému období a především bojovníkům za pravdu Boží. Dostává se k pojetí Jakoubkovu a jeho Výkladu na Zjevení sv. Jana. Bojovníci za věc Kristovu nacházejí zdroje síly v modlitbě, spojené s pokáním a uvědoměním si hříchů „nebo když se duše poznává krásu Páně a své nedostatky, tehdy v se vchází a ponízuje se a skroušenie mieva na své nedostatky.“¹⁴⁷ Úspěšným husitským válečníkům Jakoubek ukazuje, že svá vítězství nesmějí přičítat samo sobě, ale Bohu, neboť „cožkoli se dobrého řídí v církvi, buďto skrz krále neb knížata, to všecko skrz Krista a od něho... začalo se a pošlo.“ Toto poznání by mělo vést k pokoře, ke spolehnutí se na pomoc Boží tak „aby nebylo žádné pýchy, žádné chvály lidské... ale abychom ve všech věcech k Bohu patřili.“ Tedy pokora plynoucí z vědomí hřichu vedoucí k pokání. Důležitou funkci v životě křesťana plní modlitba. V modlitbě hledá Jakoubek posilu v boji za Boží pravdu „Nebo modlitba dává sílu proti nepřátelóm Páně.“

Spasení je pro Kralické vysvobození z hříchů a jejich následků bylo lidem umožněno a dáno dílem Ježíše Krista. V Kristově kněžském úřadu jde o pokračování jeho spasitelné činnosti. K tomu najdeme u Ř 8,2 „(vykoupení) ... *od hřichu v mém těle přebývajícího a ke všemu dobrému mne umrtvujícího, ke zlému pak jako nějakým zákonem mne ponoukajícího, anobřž smrt věčnou na mne uvalujícího.*“ Hlavní spasitelné dílo Kristovo je kříž, to je pro Kralické jisté. Problematika hřichu a odpuštění má své ohnisko v kříži.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Jakoubek. Betlémská kázání. S 107

¹⁴⁶ Flegl, M. Žižkova zbožnost. *Křesťanská revue*, 1974. č. 41. S 179-184

¹⁴⁷ Jakoubek, S 89 a dále S 28

¹⁴⁸ Souček, S 59

Jde předně o jistotu spasení, kterou má mít každý křesťan. Kraličtí to výstižně vyjadřují u Ř 11,1: „... *nic tuto Apoštol o svém vyvolení a spasení nepochybuje; tak všickni věřící viděti mají, jsou-li v milosti Boží, čili nenávisti.*“ Oběť Kristova je považovaná za jedinou cestu spasení. Ke Kol 1,24 dodávají: „*A vy v něm jste doplnění, kterýžto jest hlava všeho knížatstva i mocnosti.*“

Ale je přece na Bohu, aby podmínky cesty ke spasení určil jen on. Ježíšova smrt byla nutná, protože upozorňuje na Boží svatost a spravedlnost, která je zárukou, že jej nepřehlédne a nebude jej ignorovat. Aby bylo spravedlnosti učiněno zadost, musí být hřích nějak potrestán. To můžeme Součkovými slovy nazvat „etickým důvodem nutnosti Kristovy oběti.“¹⁴⁹

Je jistě na místě dotknout se zástupnosti Kristovy oběti na kříži. Je více výkladových teorií. Jedna z teorií mluví o zadostiučinění Boží spravedlnosti smrtí¹⁵⁰ a jiná říká, že oběť Kristova je „záplatou za hříchy lidské.“¹⁵¹ Kristus na kříži zahladil všechny lidské hříchy, hřích Adamův (dědičný, přirozený), ale i další hříchy věřících.¹⁵² Všechny tyto pohledy na zástupnou Kristovu oběť mají jedno společné – vyžadují víru, že Ježíš Kristus na kříži zemřel za nás a za všechny naše hříchy.

Pokání a víra je klíčem na cestu ke spasení. Hříšný člověk, než nastoupí na cestu spasení, se nejdříve musí 'zhrozit' svého hříchu a litovat ho. Teprve po vyjádření lítosti nad hříchem může přijít k Bohu a věřit v jeho milost. Katolíci považují za dostatečné 'svátostné pokání', které je podníceno pouhým strachem před trestem, bez skutečného náboženského a etického sebepoznání. Luterská reformace toto vyvrací – člověk nemůže stát před tváří Boží a činit 'pokání', když nevěří v Boha. Stojí-li však před ním, nemůže činit stále nová 'pokání'. Kraličtí odmítají,¹⁵³ že by pokání mohlo vycházet z pouhého strachu. Rozhodující není vnější strach, ale vnitřní

¹⁴⁹ Souček, S 60

¹⁵⁰ Srv. Job 33,24 „Tedy smiluje se nad ním, a dí: Vyprošť jej, ať nesstoupí do porušení, oblíbilť jsem mzdu vyplacení.“

¹⁵¹ Srv. Da 4,24 „králi, přijmi radu mou, a hříchy své spravedlností přetruhuj, a nepravosti své milostivostí k ssouženým, zdaby prodloužen byl pokoj tvůj.“

¹⁵² Souček, S 60

Srv. Ř 5,15 „Ale ne jako hřích, tak i milost. Nebo poněvadž pádem jednoho mnoho jich zemřelo, mnohem' více milost Boží a dar z milosti toho jednoho člověka Jezukrista na mnohé rozlit jest.“

¹⁵³ Souček, S 66

bázeň. Souček tomu říká „kvalitní odpor proti hříchu samému.“¹⁵⁴ A dále podle Součkových slov rozlišují dvojí bázeň Boží: „u pobožných synovskou, u bezbožných otrockou.“

Pravé pokání spočívá ve vyznání hříchu a v tom, že člověk hříchu opravdu zanechá. Pravé pokání vychází z poznání Boha a hříchu, to znamená – z víry. Pokání má dvě úrovně: nejprve v obrácení k Bohu a v touze po spasení, a pak ve vystříhání se hříchů.¹⁵⁵ Pokání není jen lítostivost nad hříchem, ani nějaké hnutí v myslí, které si člověk vyvolá sám, když má potřebu pokání. Pravé pokání je konfrontace a komunikace s Bohem. Z toho vyplývá, že je závislé na Bohu a Boží iniciativě. Pokání je spjato s vírou a je na víře založeno.

Ke kapitole o spasení neodmyslitelně patří zmínka o vyvolení a zatracení. Život a dílo Kristovo Boží vyvolené posiluje v jeho následování a povzbuzení v dobrém. Jakoubek zmiňuje, že mnohokrát člověk zaměňuje zlé za dobré a pošetilost za moudrost. Vykoupení budou ti, kteří naplňují Boží přikázání, mají víru, naději a lásku, žijí druhým příkladem v pokoře, trpělivosti a bázni ke Kristu. Všichni vyvolení budou v jednotě, jednoho srdce, myslí a budou svorně chválit Boha.¹⁵⁶ Nikdo z lidí neví, kolik bude spaseno, vyvoleno lidí. Jakoubek toto rozvádí, že jsou znamení těch, kteří mají být spaseni „jako jsú ti, kteříž majú vieru, trpělivost, pokoru, lásku a jestliže sú zhřešielí, pokánie činia a pečlivi sú plniti príkazanie Páně...nyne je moc Antikristova rozvázána skrz bludy, kacieřstva, roztrženie věrných a rozličná pokušenie...“¹⁵⁷

Aby vyvolení nepadli, jsou posilováni velkou bázní k Bohu, jsou v jednotě a trpělivosti. Mají silnou víru, aby dokázali snášet utrpení a pokrytectví. Mají lásku a čistotu, aby ustáli nepřátele brojící proti nim. Vyvolení se odpírají hříchům, jsou živeni slovem Božím a jeho svátostmi a k cíli – spáse – se přibližují následováním Krista. Obracejí zlé v dobré ke svému spasení. Vyvolení zachovávají své svědomí

¹⁵⁴ Souček, tamtéž

Srv. Dt 31,20n „uvedu jej do země, kterouž jsem s přísahou zaslíbil otcům jeho,...Tehdy obrátí se k bohům cizím a sloužití bude jim.“

¹⁵⁵ Souček, S 67

Srv. Mt 3,2 a Je 31,18 „obrat' mne, abych obráčen byl, ty jsi zajisté, Hospodine, Bůh můj.“

¹⁵⁶ Jakoubek, S 247

Srv. Ž 84,5 „Blahoslavení, kteříž přebývají v domě tvém, tiť tebe na věky chváliti budou.“

¹⁵⁷ Jakoubek, S 282

čisté, střeží se nástrahám pokušení a svodům hříchu a snaží se zachovávat život čistý, který je založený na lásce, víře a naději.

Církví Kristovou se rozumí „audové vespolek spojení jednotau viery, jest uprostřed nepřátel a osiedel, zármutkov a pokušení.“¹⁵⁸ Neznamená to však, že všichni křesťané jsou údy této církve a budou spaseni, tj. vyvoleni.

Jakoubek člení křesťany na tři druhy. Mezi jedny patří takoví, kteří jsou dobrými křesťany, kteří po křtu smrtelně nehřeší. Ke druhým křesťanům řadí ty křesťany, kteří sice zhřešili, avšak činí pokání. A třetí druh křesťana mají představovat ti křesťané, kteří zhřešili a nekají se. První dva druhy křesťanů čeká odměna v podobě nebeské blaženosti. Ale nekající se hříšníci budou zatraceni.¹⁵⁹

Ve výkladu u Jakoubka téma zatracení nalezneme hlavně v souvislosti i s Antikristem. Např. „Příchod Antikrista jestliť ve všelikém svedení těm, kteří mají zahynúti...Nebo všecko, což dobrého slyšie, k zatracení věčnému se jim obracuje, když se milovanie v nich nerozmáhá, ale umenšuje, svárové, nenávisti a ruoznice v nich povstávajú.¹⁶⁰ Zatracenci jsou nazývání Jakoubkem lidmi pekelnými, kteří následujú peklo stejně jako pokrytci, kteří se s oblibou drží zla. Ve výkladu se dále dočteme, že tam, kde začíná království nebeské tak začíná i peklo „neboť tam repcie proti Bohu a hryzenie svědomie mají těžké...nebo pokrytci povahy mají pekelníkuov, když mají kormaucenie svědomie, a žádného světla pravé viery; ale mají hryzenie, fresovanie a tesknost jako i v pekle.“¹⁶¹ Pokrytcova smrt znamená jak smrt těla tak i smrt duše zároveň.

Vědomí člověka, že jeho víra v Boha není jeho zásluhou a dílem. Víra v Boha ale je darem Boží milosti, vede k otázkám nauky o Božím předurčení. Kraličtí se k tomu

¹⁵⁸ Jakoubek, S 255

¹⁵⁹ Jakoubek, S 362; Třetí stranu lidí. Míjí stranu lidí tu, kteříž hřešie proti přetí osobě, totiž Duchu svatému, konečným nekáním. Jedna strana jest dobrých, kteříž po křtu nehřešie nižádným hřechem. Druhá strana, kteříž, ač sau shřešili, pokánie však hodné činie. Třetí strana, kteříž hřešiece nečinie pokánie; a ti konečným pádem spadnú, takže umrtveni budau, ač sau i někteří živi byli na duši etc.

¹⁶⁰ Jakoubek, S 140

¹⁶¹ Jakoubek, S 262

staví, že jde o jistotu spasení a pojmové vyjádření, že víra je z pouhé milosti. Tyto výroky ujišťují, že věřící mají svou víru z vyvolení.¹⁶²

Sám Bůh je dárce a původcem víry vyvolených. Nutno podotknout, že jde o individuální 'výběr věřících/spasenců',¹⁶³ kteří byli zapsáni do knihy života. Tak dosvědčuje Ez 13,9 „V losu lidu mého nebudou, a v popisu domu Izraelského nebudou zapsáni, aniž do země Izraelské vejdou. I zvíte, že já jsem Panovník Hospodin.“ Dokonce jsou v Písmu místa, která mluví o „určitých vyvolených“,¹⁶⁴ jak dokládá Zj 3,5: „Kdo zvítězí, ten bude odín rouchem bílým; a nikoliť nevymaže jména jeho ze knihy života, ale vyznám jeho jméno před obličejem Otce svého i před anděly jeho.“ Verš z 2 Pe 1,10 říká, že Boží vyvolení je platné a my máme se snažit, aby se stalo nezměnitelným: „Protož raději, bratří, snažte se povolání své i vyvolení upevňovati; nebo to činíce, neпадnete nikdy.“

Mluví-li se o „všem lidu“¹⁶⁵ nebo o krvi Krista, která je vylévána „za mnohé“,¹⁶⁶ jsou tím dle Kralických myšlení vždy 'vyvolení Boží.' Pokud se ve zmínkách píše jen o vyvolených, kdo jsou ti předurčení k ztracení, o kterých se nepíše? Kraličtí jsou v predestinační nauce o dvojím předurčení ve výkladu velmi opatrní: „světlo své a správu Ducha svého od nich odjímá, zatvrdilost pak jich vyjevuje, anobř nepříteli d'áblu v moc je dává.“ Například ve verši Ř 11,8 stojí: „Jakož psáno jest: Dal jim Bůh ducha zkormoucení, oči, aby neviděli, a uši, aby neslyšeli.“

Dalo by se vyvodit, že Kraličtí se drží zdánlivě nelogické formule – vyvolení (ke spasení) je z milosti, to znamená bezdůvodné vyvolení. A zavržení je ze spravedlnosti, to znamená, že má důvod. K výkladu a ke srovnání poslouží konce kapitol listu Římanům 9 a 11. Oba konce zmíněných kapitol mluví podobně o spravedlivém zamítání ztracenců a o vyvolení spasenců z milosti.¹⁶⁷ Kraličtí měli

¹⁶² Srv. 1 Pe 1,2 „Vyvoleným podle předzvědění Boha Otce, v posvěcení Ducha svatého, ku poslušenství a skropení krví Ježíše Krista: Milost vám a pokoj rozmnožen buď.“

¹⁶³ Souček užívá termínu spasenci, S 82n

¹⁶⁴ odkaz též Řm 9,5-6nn: „Takt' i nyní ostatkové podle vyvolení jdoucího z pouhé milosti Boží zůstali, poněvadž z milosti, tedy ne z skutků, sic jinak milost již by nebyla milost. Pakli z skutků, tedy již není milost, jinak skutek nebyl by skutek.“

¹⁶⁵ Srv. Lk 2,10: „Tedy řekl jim anděl: Nebojtež se; nebo aj, zvěstuji vám radost velikou, kteráž bude všemu lidu.“

¹⁶⁶ Mt 26,28: „Neb to jest krev má nové smlouvy, kteráž za mnohé vylévá se na odpuštění hříchů.“

¹⁶⁷ Souček, S 88. př. příběh Jáкова – Božího vyvoleného z Boží milosti, a bratra Ezaua – ztraceného.

také námitky k predestinačnímu učení – mravní námitky. Měli obavy, zda toto učení nevede k „lehkomyšlnému spoléhání na vyvolení, k prostopášnosti“.¹⁶⁸ Avšak opravdová víra, která je znakem vyvolení, se stala zdrojem mravní aktivity a pevnosti. Kraličtí často opakují, že i když je člověk ve svém hříchu nástrojem Božím, rozhodně tím neujde odpovědnosti. Boží vyvolení neosvobozuje od hříchů a ze hříchů, ale zavazuje k ctnostem.

Shrnutí

Spasení, vysvobození z hříchů a jeho následků bylo lidem umožněno a dáno dílem Ježíše Krista. Jde hlavně o jistotu spasení každého křesťana. Podmínky ke spasení určuje Bůh. Důležitý důraz je dáván na víru v Krista, který na sebe vzal naše hříchy. Pokání a víra jsou klíčem cesty ke spasení. Pravé pokání spočívá ve vyznání hříchů a zanechání hříchů. Opět shodně v tomto oddíle docházíme k tomu, že jen skrz pokání posilněná modlitbou křesťan dojde vírou ke spasení. Vykoupení jsou ti, kteří naplňují Boží přikázání, mají víru, naději a lásku, dávají druhým příklad v pokoře, trpělivosti a bázni ke Kristu. Jakoubek zdůrazňuje, že vyvolení se vyhýbají hříchům, jsou živeni slovem Božím a svátostmi. A ke spáse se přibližují jen následováním Kristova příkladu. Obracejí zlé v dobré ke svému spasení. Pro Kralické je podstatný důraz na vyvolení Boží. Jsou to ti – podle Součka spasenci, které Bůh vyvolí svou milostí a zároveň podle jejich zásluh či skutků, jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách. Boží vyvolení není vysvobození od hříchů ale zavazuje ke ctnostem. V této kapitole nevidím možnost zřetelně poukázat na rozdílné v pojetí vyvolení a zatracení srovnávaných pramenů.

5.6. Ospravedlnění vírou – víra, láska, naděje

Abychom obstáli v boji proti světu, ďáblu, musíme mít pevnou víru. V Jakoubkově výkladu verš epištoly Ef 6,16 říká: „*A zvláště pak vezmouce štít víry, kterýmž byste mohli všechny šípy ohnivé nešlechovníka toho uhasiti.*“ Čím větší je naše víra, tím pevnější máme štít víry. Bojovným oděvem má být jen víra a trpělivost, které

¹⁶⁸ Souček, S 89

znovu staví při pádech a poklescích v boji. V 1. Janově epištole stojí: „*Všecko zajisté, což se narodilo z Boha, přemáhá svět; a toť jest to vítězství, kteréž přemáhá svět, víra naše.*“ Právě pravá víra dává věřit, že všechna protivenství je obrací ke spasení.¹⁶⁹ V epištolách se dočítáme „*spravedlivý je z víry živ.*“ Tato živá víra nese s sebou také trpělivost, čistotu a pokoru. Ale častokrát Jakoubek zdůrazňuje, jak víra upadá a slábne, jak je víra „řiedká.“¹⁷⁰ Člověk neustále upadá do pokušení hříchů a jeho víra je oslabována. Posílení najdeme v čistém učení Písma, kázni a modlitbě. Jedině pravou vírou věrní zvítězí.

Ospravedlnění vírou Kraličtí považují za základní a centrální nauku a v neposlední řadě i zdroj reformační etiky.¹⁷¹ Pojem ospravedlnění znamená, že člověk je ospravedlněn vírou v dílo Kristovo, a ne skutky ani zásluhami, stejně tak ne silou svých náboženských prožitků, ale darem milosti. Všichni jsou hříšní ze své přirozenosti, proto nemohou být ospravedlněni sami ze sebe. A proto je na místě mluvit o odpuštění hříchů. Souček to popisuje jako linii „eticko-juristickou.“ Kraličtí interpretují termín „spravedlivý (člověk)“ ve smyslu nauky o ospravedlnění.¹⁷²

K síle křesťanů patří moudrost, oni mají být natolik moudří a opatrní, aby nedocházelo k bojům a krveprolítím z hněvu, ale aby všechny jejich činy vycházely z lásky. Odkaz nacházíme v 9. kapitole u Kaz v 1.: „*Všecko to zajisté rozvažoval jsem v srdci mém, abych vysvětlil všecko to, že spravedliví a moudří, i skutkové jejich jsou v ruce Božích.*“ Spravedlivý se bojí Boha, ale protože je silný, má se především bát „ohnivých šípuv ďábelských.“¹⁷³

Příslib věčného života, to jsou konečná slova Jakoubkových „Betlémských kázání z roku 1416“,¹⁷⁴ avšak stále se prolínající celým jeho životním dílem, zejména „Výkladem na Zjevení svatého Jana“:

¹⁶⁹ Jakoubek, S 536

¹⁷⁰ Jakoubek, S 584

¹⁷¹ Souček, S 72 a S 75

¹⁷² termín ospravedlnění např. Mt 10,41 „spravedlivý“ je v Krista věřící a v něm ospravedlněný „kdož přijímá spravedlivého ve jménu spravedlivého, odplatu spravedlivého vezme.“

¹⁷³ Jakoubek, S 207

Ef 6,16 „A zvláště pak vezmouce štít víry, kterýmž byste mohli všechny šípy ohnivé nešlechtníka toho uhasiti.“

¹⁷⁴ Jakoubek ze Stříbra. *Betlémská kázání z roku 1416*. Ed. Sita, Karel. 1. vyd. Praha : Blahoslav, 1951. S 143

„Nuže, milí křesťané, již jsme slyšeli z Boží pomoci, která Ježíš Kristus, Pán náš, pro naše hříchy umřel jest, protože s velikú pilností varovati se máme, abychom Jeho druhé neukřížovali, a Jeho svatá krev aby na nás zmařena nebyla. Budmež dobře živi, pamatující na Jeho nevinné umučenie, křiechón se varující, potom s ním na věky kralovali.“

Víra je pro Kralické jedinou službou Bohu. V níž má člověk Boha milovat nade vše, klanět se mu, vzývat ho a poslouchat ho.¹⁷⁵ Totéž platí pro víru v Krista. Opak Souček nazývá nevěrou, a to je urážka Boha a vrcholný hřích, je to rouhání. Víra se zakládá na slovu Božím. Víra se zakládá na živém osobním vztahu s Bohem. Zde je zřejmý moment etický – živá víra je zároveň poslušností.¹⁷⁶ Člověk musí stále odolávat a zápasit s ďábelským pokušením, k plné víře patří i jistota víry.

Kraličtí se opírají o dobré skutky, které jsou možné jen z víry. Víra je jediným zdrojem etického života. Ve výkladu o dobrých skutcích k Ef 2,10 Kraličtí říkají následující:¹⁷⁷ a) že je mohou konat jen ti, kteří jsou zrozeni Boží milostí; b) že to jsou skutky, kteří lidé dělají z popudu Božího v souladu s Božím slovem a ne lidským; c) že jsme povinni následovat Krista. Vyvěrá z toho pevné přesvědčení, že co není z víry, je hříchem. Chápala bych tento výklad za principiálně správný, ale těžko uskutečnitelný. Důkazem a dokladem víry jsou tedy dobré skutky; a naopak – konáním dobrých skutků se člověk utvrzuje ve své víře.

V otázce o ospravedlnění z pouhé víry Kraličtí přijali reformační učení. Přidali však důraz na etický život, který byl Jednotě Bratrské vždy vlastní. Víra pochází z kázání a slyšení slova Božího, které se obrací k lidské vůli a žádá poslušnou víru. Ovšem uvěření je možné jen na základě daru milosti Boží. Víra je sama o sobě zázrakem.¹⁷⁸

Na konec této kapitoly o víře zmíním Jakoubkovo pojetí týkající se víry ve spojení s láskou a nadějí. Nutno podotknout, že víra, láska, naděje jsou etické ctnosti.

¹⁷⁵ Kraličtí vykládají, že láska učedníků je dokladem a důkazem lásky Boží, ale není její příčinou.

Srv. J 16,27 „Nebo sám Otec miluje vás, proto že jste vy mne milovali...“

Srv. Iz 27,13 „Stane se také v ten den, že trubeno bude trubou velikou, i přijdou, a klaněti se budou Hospodinu na hoře svaté v Jeruzalémě.“

¹⁷⁶ Srv. J 2,19 „Ty věříš, že jest jeden Bůh. Dobře činíš. I ďablovět tomu věří, avšak třesou se.“

¹⁷⁷ poznámka u Součka, S 77

¹⁷⁸ Souček, 80

Jakoubek neopomíná zmínit, že víra je živá vždy ve spojení s láskou. Víra, láska a pravda je poklad, který má být za všech okolností zachován v pokorných a trpělivých srdcích. To patří k víře a lásce. „Bůh pokorným kazatelům srdce i ústa otevírá a též i srdce a uši posluchačů nechává otevřené, ale neposlušným a pyšným ústa zavírá, aby nemluvili z hříchu a hněvu.“ Hospodin obrací pokorné ke spasení a mluví o nich, že „v takových pokorných poklad viery, lásky a pravdy jest zachován.“¹⁷⁹

Jakoubek často klade i důraz na pokoru a trpělivost, jakoby pro něj víra a láska bez těchto dvou ctností nebyly úplné. Trpělivost nás má držet zkrátka, krotit v nás všechny prchlivé pohnutky a přesněji vyjádřeno Jakoubkovými slovy: „člověčí mysl jako na uzdě drží a kázeň srdci dává a upokojenie duši puosobí... stejně tak i zlé žádosti k smilstvu skrocuje, z pajchy je treskce i z jiných hřiechov.“¹⁸⁰ K Jakoubkově významu trpělivosti je věnován prostor v kapitole o Kristu. Pokoru a trpělivost nejvíce přiblíží Jakoubkova slova:

„Nebo řiedká pohřiechu jest trpělivost, když vespolek křestané nerádi v lásce obcují, ale nenávidie se ve spolek a protivie se sobě jeden druhého nechťje snášeti. A protož, kteří sú nynie právě pokorní, pokoru netoliko v slovech, ale skutky a hnutím ukazují. A takovým dvěře otvierá (Pán), totiž potřebné věci ke spasení dává a pyšné zamietá.“¹⁸¹

Jednota a svornost má být pevným spojením mezi pravými křesťany. Kdo toto spojení ruší, není křesťan. Ve Výkladu najdeme více míst, kde Jakoubek veřejně napomíná k pokoji a mírnosti. Často se opírá o zármutky, zlo, bolesti a hrůzy, které Bůh dopouští a sesílá na své věrné. Zdůrazňuje, že chudoba, nemoci, bolesti a jiná trápení jsou Božím znamením, znamením lásky „ale když sú trpěli, tehdy naději měli, že Buoh je miluje, zde chťje opraviti je.“¹⁸² Podobně nachází-li se člověk v nedostatku, bídě a trápení, mnohem více si uvědomuje potřebu a důležitost víry, naděje a lásky. Má-li křesťan tyto ctnosti – víru, naději a lásku, které ho vedou více k zamyšlení, nezáleží mu na majetku.

¹⁷⁹ Jakoubek, S 158

¹⁸⁰ Jakoubek, S 160

¹⁸¹ Jakoubek, S 158

¹⁸² Jakoubek, S 254

Jinak je tomu s člověkem, který oplývá bohatstvím a přebytkem. Ten mnohem snadněji podlehne ďábovým svodům, pýše, hněvu, zlobě a jiným hříchům. „Ve štěstí lidé více padají do hříchů, kdežto v neštěstí se naučí hledati Boha.“¹⁸³ Je to zároveň důkaz toho, že Bůh své věrné navštěvuje zevně a „hryzením“ svědomí „Protož každý hříšník, kterýž není očištěn skrz skraušenie a bolest srdečnú, proto pomysliti má o sobě, jest-li z spasencuov, že mnoho musí trpěti, kdyžto rez v srdci ještě jest a v svědomí.“¹⁸⁴

Shrnutí

Právě pravá víra dává naději, že mnohá příkoří a protivenství obrací člověka ke spasení. Zde je zřejmý Jakoubkův důraz na čisté učení Písma, mravní kázně a modlitbu. Jedině vírou věrní vítězí. Pro Kralické ospravedlnění z víry znamená, že člověk je ospravedlněn vírou v dílo Kristovo a ne skutky ani zásluhami. Je ospravedlněn darem Boží milosti, kterou je člověk spasen. Proto „Spravedlivý je z víry živ.“ Co se týče trpělivosti, Jakoubek k ní vyzývá, protože jen vytrváním v utrpení člověk dokazuje svou věrnost a oddanost Bohu; vztah k Bohu. Kraličtí k tomu dodávají, že Boží spravedlnost je největší jistotou. Víra je jedinou službou Bohu a zakládá se na Božím slově. Víra je projevem osobního vztahu s Bohem. Sám Bůh je dárce a původcem víry vyvolených. Kraličtí zastávají názor, že věřící mají svou víru z vyvolení a dávají jistotu věřícím, že Boží vyvolení je platné a každý jej svými skutky může učinit nezměnitelným. Kraličtí tedy kladou důraz na Boží milost a spravedlnost, vztah k Bohu jako základ, ze kterého lidská spravedlnost vyrůstá. A Jakoubek klade důraz na zachovávání ctností, i když nepochybně také s pomocí Boží.

Za křesťana Jakoubek označuje pouze toho, který má víru a lásku. Tyto hlavní ctnosti – víra, naděje, láska – mají být za všech okolností ‘ctěny’. Zdůrazňuje, že i víra si žádá pokoru a trpělivost. Víra, láska a naděje jsou takové ctnosti, které jsou nevyhnutelně nutné ke spasení a životu v mravnosti.

¹⁸³ Jakoubek, S 283

¹⁸⁴ Jakoubek, S 296

6. Závěr

Během své práce jsem pečlivě analyzovala etické důrazy ve výkladu Zjevení Janova od Mistra Jakubka ze Stříbra a v tomtéž smyslu práci Kralických, jak se zachycena ve výkladu k téže knize Nového zákona.

Ve velmi mnohém se etické důrazy neliší a je evidentní, že rozdíl časovém odstupu, jež činí přibližně jedno a půl století, se ve srovnání etických důrazů jeví jako malý. Opět mne to přivedlo k zamyšlení nad skutečností, jak rychle se vyvíjí teologická práce v současnosti.

Při studiu se ukázaly přece jen rozdíly v etických důzazech, zejména v oblasti eklesiologie a soteriologie, jež jsou typické pro autority obou srovnávaných textů.

Jakoubkovým ideálem se stala prvotní, osvícená církev, jak nám ji dosvědčují především Skutky apoštolů. Toto svědectví mu totiž velmi kontrastuje se skutečností, které zažívá ve zkaženosti církve na přelomu 15. a 16. století. Jakoubek se stává ostrým kritikem církve, rozmařilého života kněžstva, a hovoří v této souvislosti o falešném učení a pokleslých mravech. Kritizoval kněžstvo za jeho mravní úpadek, nedokázal přehlížet hlásání falešného učení, které se velmi a zásadně vzdalovalo příkladu prvotní pravé církve. Tu považoval za jedinou pravou a následování hodnou, která zvěstuje evangelium a dosvědčuje Krista jako Pána a Spasitele všem národům. Jakoubek vychází, podobně jako Mistr Jan Hus, z postojů Johna Viklefa a církev označuje za falešnou v učení, a dokonce ji nazývá „Antikristem.“ Jediným ideálem je mu Ježíš Kristus, jehož musí všichni křesťané následovat v životě, v mravech a mít ctnosti – víru, naději, lásku.

A zde spatřuji velký rozdíl v důrazu Jakubka a Kralických. Tento rozdíl vidím v pojetí církve jako instituce. Zatímco Jakoubek učení a mravy katolické církve leckdy ostře kritizoval a kladl důraz na individuální etiku a následování Krista. Kraličtí kladou na církev významný důraz, vnímají její postavení jako nezbytnost pro vedení plnohodnotného života křesťana. Církev je společenství křesťanů, na které je každý její člen duchovně závislý. Církev je pro Kralické sborem vyvolených a je

závislá na Boží milosti. Základními znaky instituce církve v pojetí Kralických jsou: čisté učení Božího slova, svátosti a kázeň v životě.

Musím konstatovat, že oba zkoumané a srovnávané prameny, jak Jakoubek, tak i Kraličtí bez rozdílu nabádají věřící k následování Kristova příkladu v chudobě a čistě víře. Následování Krista je spojeno s chudobou a utrpením. Právě na chudobu Jakoubek upozorňuje v mnoha souvislostech. Člověk se má podrobovat duchu a ne svému hříšnému tělu. Jakoubkovo etické pojetí tkví v přijetí Boží kázně a poslušnosti Božích přikázání. Jakoubek nabádá ke ctnostnému životu, konání dobra a bázni ke Kristu. Zdůrazňuje, že vykoupení jsou ti, kteří naplňují Boží přikázání, mají víru naději a lásku, dávají druhým příklad v pokoře, trpělivosti a bázni ke Kristu. Píše, že vyvolení se vyhýbají hříchům, jsou živeni slovem Božím a svátostmi. A ke spáse se přibližují jen následováním Krista. Obracejí zlé v dobré ke svému spasení.

Kraličtí také kladou důraz ve vývoji protestantské církve na ekumenický rozměr myšlení, na jednotu církve; dále na porozumění Písmu a důvěru ve vyvolení Boží; podstatný je pro ně kázeňský řád. Bratří vyzývají k eschatologickému zaměření církevního života a usměrnění svátostí po vzoru prvotní církve. V neposlední řadě nabádají, aby byl brán zřetel na podstatu křesťanské víry, která se ve sborech musí projevovat etickými a sociálními postoji.

Pro Jednotu bratrskou byla ústředním motivem snaha o kázeň a etický život, úsilí o „hojnější spravedlnost“ s důrazy na etiku sociální. V ospravedlnění z víry (skutky z víry, víra skrz lásku) se nachází zdroj, ze kterého vychází mravní jednání. Víra v odpuštění hříchů pro Krista znamená změnu života ze sobeckého zájmu o sebe směrem k oddanosti Bohu. Oddanost Bohu je pramen mravního života.

Kraličtí čerpají svou etiku výhradně z Písma, ale je to do jisté míry spojení biblického základu s určitými požadavky a potřebami tehdejší společnosti. Etické apely spočívají v odmítání a zavrhování různých neřestí a v napomínání ke ctnostem. Kraličtí zastávají také pozitivní stanovisko k přirozeným složkám společnosti, projevuje se tím jejich kompromisní ráz etického myšlení. Požadavky Kristova zákona jsou pro život nejpodstatnější, ale dokáží akceptovat i tradiční společenské řády.

Pro teologii Jednoty Bratrské je velice důležitý důraz na Boží vyvolení. Bůh vyvolí – a spasí svou milostí a zároveň podle jejich zásluh či skutků. Jedná se jim především o vyvolené. A to podstatný důraz oproti Jakoubkovi, který tak velkou váhu klade na skutky lásky a trpělivé snášení všech protiventství.

Ospravedlnění z víry pro Kralické znamená, že člověk je ospravedlněn vírou v dílo Kristovo a ne skutky ani zásluhami. Je ospravedlněn darem Boží milosti, kterou je člověk spasen. Proto „*Spravedlivý je z víry živ.*“ Kraličtí zastávají názor, že věřící mají svou víru z vyvolení a dávají jistotu věřícím, že „Boží vyvolení je platné a nezměnitelné.“

To jsou tedy dva hlavní rozdíly v etických důrazech Mistra Jakoubka ze Stříbra a bratří Jednoty Bratrské. V těchto důrazech se přece jen trochu projevil odstup doby a vývoj v chápání Boží spásy, jež se pod vlivem evropské reformace u Jednoty Bratrské vyvinul směrem a akceptování nauky o předurčení k spáse. Toto ještě u Jakoubka není přítomno.

Jsem ráda, že se přece jenom v mé práci podařilo analyzovat důrazy, které reflektují posun v etice a nauce o posledních věcech člověka i světa. Musím říci že studium obou základních pramenů pro mne bylo obohacující.

7. Literatura a prameny

Primární literatura, prameny

Bibli České Kralické. Nový zákon Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista s veškerými výklady pobožných a učených Bratří českých z roku 1601 opět věrně vytištěných.

Praha : Nákladem spolku Komenského, 1875. díl. VI.

JAKOUBEK ZE STRÍBRA. *Výklad na Zjevení svatého Jana.* Upravil Šimek František. 1. vyd. Praha : Sbírký pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. a XV. sv. 19. 1932-1933. I. a II. díl.

Sekundární literatura

BARTOŠ, F. M. M. *Jakoubek ze Stríbra.* Praha : Kalich, 1939.

BOECHER, Otto. *Die Johannesapokalypik in der neueren Forschung.* Band II. Aufl. 1. Berlin, 1988. 25.5. ANRW de Gruyter (AUFSTIEG UND NIEDERGANG DER ROEMISCHEN WELT). ISBN 3-11-011893-9.

BORECKÝ, František. *Mistr Jakoubek ze Stríbra.* 1. vyd. Praha : Kalich, 1945. Spisy Kalicha, sv. 2.

DUS, A. Jan.; POKORNÝ, Petr. *Neznámá evangelia.* 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2001. NZ Apokryfy I. sv. 1. S 227, S 237.

HELLER, Jan. *Pohled do dílny Kralických.* Křesťanská revue. 1957. č. 24, S 300-303.

HROMÁDKA, J. L. *Poznámky k eschatologii.* Theologická příloha Křesťanské revue. 1955. č. 22, S 33-38.

JAKOUBEK ZE STRÍBRA. *Betlémská kázání z roku 1416.* Ed. Sita, Karel 1. vyd. Praha : Blahoslav, 1951.

MARXEN, Willi. *‘Christliche’ und christliche Ethik im Neuen Testament.* 1. Aufl. Gütersloh : Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1989. S 90-131. ISBN 3-579-0089-6

MOLNÁR, Amadeo. *Bratrský odkaz v theologii J.B.Součka.* Křesťanská revue. 1962. č. 29, S 123.

- MOLNÁR, Amadeo. *Cesta Bratrské theologie*. Křesťanská revue. 1957. č. 24, S 18-24.
- MOLNÁR, Amadeo. *Eschatologická nadějnost počínající české reformace*. Křesťanská revue. 1954. č. 21, S 182-185.
- MOLNÁR, Amadeo. *Poslední věci v pohledu Jakoubka ze Stříbra*. Teologická příloha Křesťanské revue. 1955. č. 22, S 38-42.
- MOLNÁR, Amadeo. *The Message for the Last Days. Three Essays from the Year 1367 Milič of Kromeriz*. Edited by Opočenský, M. and J. Geneva, 1998. s. 7-17.
- PICMAUSOVÁ, Daniela. *Ježíš v současné diskusi o apokalypse*. Praha, 1997; ETF UK Diplomová práce, S 12.
- SCHRAGE, Wolfgang. *Ethik des Neuen Testaments : Grundrisse zum Neuen Testament*. NTD Bd. 4, 4. Aufl. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1982. S 20-43; S 170-176 ISBN 3-525-51363-1.
- SKOBLÍK, Jiří. *Poznámky ke křesťanské etice*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-357-1
- SOUČEK, J. B. *Theologie výkladů kralické Šestidítky*. Praha : Královská česká společnost nauk, 1933. Zvláštní otisk z Věstníků král. čes. spol. nauk. Tř. 1. roč. 1932.
- SOUŠEK, Zdeněk. *Knihy tajemství a moudrosti*. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 1999. díl I.-III., Mimobiblické židovské spisy: pseudoepigrafy. S 78, S 180, S 209, S 264-265, S 137, S 88.
- TICHÝ, Ladislav. *Janova Apokalypsa a konec světa*. 2001. S 46-49. Theologické texty 0862-6944 roč. 12. č. 2.
- WENDLAND, Heinz-Dietrich. *Ethik des NT : Grundrisse zum Neuen Testament*. NTD Bd. 4. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1970. S 31-33.

Pomocná literatura

- BARTOŠ, F. M. M. *Jakoubek ze Stříbra, spolupracovník a nástupce Husův*. Příbram : Rada starších CČS, 1936.
- BARTOŠ, F. M. M. *Jakoubek ze Stříbra, Husův spolubojovník a obnovitel kalicha*. K 525. výročí husitského kalicha. Praha, 1939.
- BARTOŠ, F. M. *Čechy v době Husově*. Praha, 1947. s 240-242.

- HALAMA, Jindřich. *Křesťanská etika, eschatologie, utopistické myšlení*. 2003. S 27-35. Theologická Reflexe 1211-1872. č. 1.
- KALISTA, Zdeněk. *Milíč z Kroměříže a Matěj z Janova. Hrdinové a věštcí českého národa*. red. Holinka, R. Přerov, 1948. S 203.
- KYBAL, V. *Mistr Matěj z Janova. Jeho život, spisy a učení*. Praha, 1905.
- MOLNÁR, Amedeo. *Blahoslavův výklad na 13. kapitolu Janova Zjevení*. 1951. S 218-234. Theologia evangelica č. 4.
- MOUČKA, Ladislav. *Apokalyptika. Brána ráje. Skrytá osnova zjevení sv. Jana*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Dobra, 2001. S 172. ISBN 80-86459-10-1
- PETRÁČKOVÁ, Věra; KRAUS, Jiří a kolektiv. *Slovník cizích slov „A Ž“*. Praha : Academia, 2000. S 64. ISBN 80-200-0607-9
- SOUČEK, J. B. *Řecko-český slovník*. Praha, 1994. S 41.
- SPĚVÁČEK, J. *Karel IV. Život a dílo 1316-1378*. Praha, 1979. S 525-526.